NA GORU GOSPODNJU

ANKETA O HRVAT. KATOL. KNJIŽEVNOSTI

UREDIO

PETAR GRGEC

Z A G R E B M C M X X X V

22932

Na Goru Gospodnju

Anketa o hrvatskoj katoličkoj književnosti

Uredio Petar Grgec

Preštampano iz »Katoličkog Lista«

ZAGREB 1935

TISAK NADBISKUPSKE TISKARE U ZAGREBU.

Na Goru Gospodnju

Mori nas skučenost vidika.

Zatvoreni u tamnicu svojega tijela vidimo tek najbliži prostor okolo sebe i prosuđujemo sve prema jednom vremenskom trenutku.

Duh teži za oslobođenjem i za neizmjernom širinom obzorja.

U zemaljskoj kotlini, kuda se slijevaju i suze i mutni talog, čuje čovjek glas s visine, glas vječnosti:

»Dođite i uspnimo se na Goru Gospodnju!« (Iz. II, 3).

»Dođite i stupajmo u svijetlu Gospodnjem!« (Iz. II. 5).

Daleko se vidi s Gore Gospodnje. Preko cijele zemlje. Kroz cijeli svemir. Kroz vrijeme i vječnost.

I tko je uzašao na Goru Gospodnju, taj dobiva novo srce i nova osjetila. Na Gori Gospodnjoj stanuje »ljepota pravednosti«, na njoj se čuje »glas s visine«, na njoj plamsa vječni »žarki oganj«. Ratnici pretvaraju mačeve u lemeše i koplja u srpove. Ispovjedaoci se pašu snagom, koja gleda mirno i u samo mučeništvo.

I na nas je mislio psalmista, kada je pjevao: »Ovo je pokoljenje onih, koji traže Njega, koji traže lice Boga Jakovljeva« (Ps. 23, 6). U istom je psalmu naznačen i put, kako se dolazi do Gore Gospodnje. »Tko će uzaći na Goru Gospodnju, ili tko će stajati na svetom njezinom mjestu? Onaj, koji je nedužnih ruku i čista srca, koji nije primio uzalud dušu svoju.«

Ipak imade mnogo ljudi, koji okreću hod od Gore Gospodnje. Šta više, neki dolaze, da silom skinu s te Gore one, koji na njoj sjede. Onako, kao što su izaslanici Ohozijini govorili proroku Iliji: Sađi s Gore! I oganj je proždirao te neprijatelje Božje.

Vječni Oganj bukti na Gori Gospodnjoj. Tko mu se približava s dobrom namjerom, za njega je on ogrjevna vatra. Tko bježi od njega ili dolazi k njemu u zloći, taj gubi očinji vid i tijelo mu se pretvara u pepeo.

Proroci su se uspinjali na gore, da bolje čuju glas Božji.

Isus je polazio na goru, da na njoj moli.

Sinaj, Karmel, Maslinova gora, Sion, Golgota jesu ne samo simboli, nego i realna mjesta, na kojima se objavio Bog kao Gospodar, Nadahnitelj i Otkupitelj.

Uspon na Svetu Goru nije lagan. Krv bilježi stope onih, koji uzlaze na nju. Ali već s najnižih njezinih podanaka vidi se svijet »sub specie aeternitatis« — pod vidom vječnosti.

U strahopočitanju pred veličanstvom Božjih vidika, u poniznom osjećanju svoje neznatnosti i hrvatski katolički književnici govore:

»Uspnimo se na Goru Gosopdnju!«

Uspnimo se, da s nje donesemo svojemu narodu novi plamen ljubavi, novu nadu i novu sigurnost!

Bog je naš zaštitnik, zato se nadamo, da će se i na nama ispuniti proročke riječi:

»A tko imade pouzdanje u mene, baštinit će zemlju i posjedovati moju Svetu Goru« (Iz. 57, 13).

Petar Grgec.

Književnici su tu!

1. Važnost književnika

Želio bih da se uspnem na najviši vrhunac domovine i da odanle pomoću tisuću megafona raširim u sve naše gradove i sela trostruki poklik:

Književnici su tu!

Književnici su trajni odgojitelji naroda!

Književnici ne mogu opstojati bez vas!

Želio bih prodrmati savjesti naših katoličkih intelektualaca i radnoga naroda i unijeti u njihove svakidašnje malene i velike skrbi još i skrb za naše književnike.

S udivljenjem gledam one naše svećenike i svjetovnjake, na kojima se osniva naša suvremena kršćanska kultura i civilizacija. Neumorni radnici, požrtvovni borci! Oni shvaćaju sadašnje doba. Ne, nije to doba idile i odmora. To je ratno doba, kada se provodi mobilizacija svih kulturnih i materijalnih snaga. Tko se uklanja toj mobilizaciji, tko svoje sposobnosti i svoj imutak otima općim svrhama, taj je izdajica i zabušant.

Od jednog do drugoga pola zemlje naprežu se ljudske mišice, napinju se ljudski mozgovi, da izvedu čovječanstvo iz kaosa i potresa. Doba je idile propalo, od svih se ljudi traži heroizam maksimalnog rada i najveće pažnje.

Dirljivo je gledati hrvatske katoličke mobilizovane snage, s kolikom li ljubavlju rade za katoličku štampu. Imade među njima mnogo junaka, koji će radije trpjeti glad tijela nego glad duše. Imade čitavih jurišnih četa, koje prodiru u tvrdave i opkope liberalizma i marksizma, da i tamo

prošire štampanu riječ oslobodilačkoga katolicizma.

No da li mi mislimo dovoljno i na književnike?

Imadem na umu onakve predstavnike književnoga stvaralačkoga rada, koji će se u našim školama spominjati trajno uz Marulića, Gundulića, Kačića, Reljkovića i Šenou. Koji će ostvariti potomstvu lektiru ne za jedan dan i mjesec, nego za duge vjekove.

Mislimo li mi dovoljno na takve ljude?

Meni se čini, da ne mislimo.

Svi priznajemo veliku važnost žurnalizmu i običnoj publicistici. S ponosom pratimo rad »Hrvatske Straže«, »Moska«, jeronimske štampe po dinar i drugih sličnih edicija. Mnogo bi tisuća srdaca bolno zajauknulo, kad bismo izgubili ta poduzeća, kojih nije stvorio i kojih ne uzdržava ni novac ni profit, nego ljubav i žrtva. Bez tih poduzeća bili bismo odsječeni od svakidašnje produkcije, od svakidašnjega prerađivanja i prometa idejne duševne hrane.

Koliko li onda moramo strahovati, da ne bismo bili odsječeni od čitave budućnosti naše kulture! Književnik je glavni odgojitelj svih generacija omladine. Ako je dakle istina, da na mladima svijet ostaje, onda ne možemo nijekati ni to, da je velik dio hrvatske katoličke kulture najuže povezan s književnošću. Književnikov se glas čuje duže od glasa novinara. Književnikova odobravanja i osude nadživljavaju javno mišljenje nekoga razdoblja. U pučkim se i srednjim školama govori o književnicima više nego o državnicima, vojskovođama pa i svecima. Na temelju zanosa, crpljena iz literarnih djela, omladina gradi prve svoje radne programe za javni život. Literarni doživljaji djeluju na mentalitet i senzibilitet narodne uzdanice odlučno i trajno poput vlastitih velikih iskustava, velikih uspjeha ili katastrofa.

2. Snaga marksističkih i liberalnih književnika

Velik dio sadašnjih hrvatskih književnika luta daleko od vjere. Možda najviše lutaju upravo oni, koji imadu najzvučnija imena.

Jedni pod vodstvom Krleže i Cesarca nalaze svoj program u materijalizmu i potpunom ateizmu. Grade se strašno pametni, premda njihova snaga ne stoji u dubini intelekta. Na omladinu djeluju najviše neobuzdanim temperamentom i ultrasenzibilnom emocionalnošću. Afekti ih čine nesposobnima, da budu objektivni. Kao opsjednuti grde čitavu hrvatsku prošlost. No u isto doba, dok se razbacuju frazama o »hrvatskoj literarnoj laži«, prikazuju se pred javnošću najradikalnijim hrvatskim rodoljubima. Spremni su da obuku i jagnjeću kožu nazarenskih pacifista, a kad se pred njih iznose milijunske žrtve ruske boljševičke revolucije, njihovo vučje srce ne nalazi samilosti za progonjene bijednike. Marx i Engels proglasiše vjeru opiumom naroda. A istina je zapravo to, da su opium njihovi programi.

Boljševički fanatizam ugrožava svu moralnu kulturu. Lenjin je dopuštao, pače i zahtijevao, da se njegovi pristaše u borbi s protivnicima drže načela: Svrha posvećuje sredstva. Unatoč tomu marksistički su bezočni propagandisti spremni uvijek da taj nemoralni princip podvale isusovcima! Cijelomu svijetu prijete ognjem i mačem, a Crkvu, koja radi svuda za mir, optužuju, da je kriva i prošlomu svjetskomu ratu. Pred očima im lebdi krvava »permanentna revolucija«, ali oni su ipak tako drski, da pred sudištima evropske diplomacije uzdižu glavu kao najveći neprijatelji terora.

Drugi hrvatski književnici kolebaju između materijalizma i panteizma rušeći ne samo vjeru, nego i temelje logike. Uzor im je naročito Tin Ujević. To su sluge paradoksa i oksimorona. I kod

njih temeperamenat nadomješta razloge. Uživaju u intelektualnom relativizmu. Gibljivi su, elastični, prevrtljivi, dosjetljivi. Vole sve nijekati i sve tvrditi. Drže svojim pravom da u istoj pjesmi, u istoj pripovijesti, u istom eseju ili feljtonu izreknu što više kontradikcija. Vladaju se kao nadljudi s one strane istine i laži, dobra i zla. Ne vide realnosti u patnji naroda, nego tumaraju svemirom opajajući se hedonizmom fraza o »svetvari«, »sveinstinktu«, »sveduhu«, »praiskonu«. Sumnjaju čak i o sudovima: Ja jesam; ja mogu spoznati istinu; stvar ne može u isti čas biti i ne biti.

Od ovakvih ljudi mogu svi bezobzirni »neimari nove stvarnosti« da novače svoje kavaze i dželate. Oni će služiti i manijacima ruskog boljševizma i sadistima mehičkih progona. Služit će kao ništice, koje su u svako doba spremne da podeseterostruču vrijednost nasilničkih jedinica. Služit će kao predstavnici spoznajne i etičke krize. Pita li ih tkogod: Šta treba da mislimo? Šta treba da hoćemo? Šta treba da radimo? — oni će odgovarati: Mislite sve i ništa! Pokrećite volju prema svemu i ničemu! Radite sve i budite inertni!

Neki se približavaju nanovo kršćanstvu. Ali su im noge preslabe, da prekorače ogradu, koja ih dijeli od Krista. Volja im je premalo odlučna da rekne: Ja hoću služiti Bogu! Ako imitiraju Diogena, utvaraju sebi, da su »sinovi sv. Franje«. U Kristu vide samo ono, što odgovara njihovu hedonizmu ili njihovoj žeđi lijepih fantazijskih slika. Strahota ih grijeha ne napunja grozom. Radikalni katolicizam nazivaju klerikalizmom.

Neki gledaju s udivljenjem borbu, koju Crkva vodi za spasenje čovječanstva, i žele pobjedu kršćanstvu, ali sami ne će da se oboružaju oklopom i štitom vjere i da se dadnu mobilizirati pod vodstvom nepogrešivog učiteljstva.

3. Katolički književnici

Ne moramo li se ozbiljno zabrinuti, kada pomišljamo, da se najmanje pedeset postotaka naše školske omladine odgaja u onom duhu, koji izbija iz Krležinih hula i Vilovićeva »Majstora duša«? Može li ikoji katolik da gleda ravnodušno u tu pojavu? Možemo li mi preuzeti odgovornost za sve buduće naraštaje, koji će stajati pod dojmom tih literarnih hipnotizera?

Istina, consueta vilescunt. Kranjčević manje djeluje na sadašnju generaciju, nego što je djelovao na đake prije dvadeset, trideset godina. Izaći će malo pomalo iz mode i Krleža i Cesarec i Tin Ujević. No tko kaže, da je Kranjčević potpuno mrtav? Ne odbija li njegova pjesma »Hrist djetetu u crkvi« i danas omladinu od euharistijskih poklona? Ne koleba li se i danas vjera u Božju providnost, vjera u božanstvo Kristovo i vjera u božansku misiju Crkve kod svih onih čitalaca, koji se bez otpora podaju plastici i emocijama »Zadnjeg Adama«, »Prvog grijeha«, »Dosjetke smrti«, »Misli svijeta«, »Dvaju barjaka«, »Hristove slike« i »Triptiha«? A Krleža nije manje sugestivan od Kranjčevića. Šta više, njegova je poezija katkada formom puno snažnija.

Tko ne osjeća svojega pada, taj se redovito ne može uzdići visoko.

Mi hrvatski katolici ne smijemo zatvarati oči pred stanjem hrvatske katoličke književnosti. Moramo priznati svoju zaostalost. Jest, moramo reći, da nemamo svojega Krleže, svojega Cesarca, svojega Tina Ujevića. Ipak ne dopuštamo, da bi marksisti i liberalci na temelju toga proglašivali kršćanstvo katoličke Crkve inferiornim. Poezija je samo jedan dio života. I to ne bitni dio. A ako baš tkogod hoće da se natječemo s protivnicima kršćanstva na tom polju, mi ćemo se pozvati na ve-

like katoličke svjetske književnike, na Paula Claudela, na F. Mauriaca, na Papinija i Sigrid Undsetovu, koji su superiorni predstavnici literature ne samo s idejne, nego i formalne strane. Hrvatski katolici mogu priznati svoju slabiju literarnu virtuoznost bez štete za opću kulturnu vrijednost kršćanstva.

Ipak ne smijemo upadati u depresiju. Ne smijemo ponizivati sami sebe više nego zaslužujemo. Ja i ovdje dovikujem glasno:

Književnici su tu! I to ne samo marksisti i liberalci, nego i hrvatski katolički književnici!

Da izaberem iz općega popisa samo neka imena.

Dr. Velimir Deželić, sin, postigao je vrhunac svojega dosadašnjega stvaranja hagiografijskim romanom »Sofiju odabra«. Drugi su njegovi romani: »Sedam puta udarani« i »Feminista«. Deželić je uz to napisao više prvorazrednih misterija i libreta za oratorije i opere. No svi ti njegovi uspjesi nijesu još ono najviše, što bi on mogao dati. Njegovo je ime već dosada osigurano među onim književnicima, o kojima će morati da govori literarna povijest. Uz druge hrvatske književnike i on će dakle biti ne samo za života, nego i poslije smrti odgojitelj hrvatske omladine. Ali ja sam čvrsto uvjeren, kad bi izdavačke i životne prilike dopustile Deželiću izvedenje drugih njegovih pripovjedačkih i dramskih nacrta, da bi on istom tada razvio svoj potpuni klasični stil.

Sa Zagreba prelazim na Sarajevo.

Tamo živi spisateljica Štefa Jurkić. Nitko nije znao u javnosti za njezin talenat, jer se njezino ime nije nalazilo ni u kojem književnom listu. Najedamput stale su izilaziti njezine pripovijetke, u kojima nije bilo ništa početničko. Brzo joj je štampana i knjiga »Legenda u bojama«, kojom je gospođa Jurkićka zauzela mjesto među prvim hr-

vatskim spisateljicama. Došli su romani: »Čipke« i »Petnaest tornjeva«. Došle su i mnoge nove pripovijetke, priče, legende i crtice, koje su razasute po književnim časopisima, pobožnim kalendarima i pučkim glasnicima. Poslije desetgodišnjega književnoga rada stala je Štefa Jurkićka u isti red s Jagodom Truhelkom i Ivanom Brlić-Mažuranićevom. A to još nije vrhunac njezina stvaranja. Kad bi prilike hrvatskih katoličkih književnika bile idejno povoljnije, mogla bi se u daljem napretku razviti od gospođe Jurkićke naša Selma Lagerlöf ili Sigrid Undset.

Iz Dalmacije ću spomenuti također jedno ime.

Mnogi ljudi poznadu Nedjeljka Subotića. On marljivo surađuje u »Hrvatskoj Straži«, »Hrvatskoj Prosvjeti« i katoličkim kalendarima. Piše pripovijesti, putopise, pjesme, rasprave, kritike. Ali samo nekoliko recenzenata imade pred očima njegov rad u cjelini. Ostali čitaoci pamte od njega samo ono, što su čitali u posljednje vrijeme. On je štampao i nekoliko vrijednih knjiga. Među njima je najbolja »U dubravi Božjega slavuja«. Tu je Subotić ravnopravan najpriznatijim evropskim putopiscima. Pa ipak ni to djelo ne nalazi dovoljno čitalaca. Kad bi u nas postojao potrebit direktan kontakt između književnika i čitalaca i kad bi naši izdavački zavodi imali pred očima više afirmaciju pisaca nego knjige i časopise, danas bismo imali pred sobom ukupno izdanje Subotićevih probranih djela, iz kojih bi se vidjelo njegovo pravo značenje.

Još jedan primjer.

Nedavno sam imao prilike da pročitam u rukopisu jedan roman, napisan od mlada pripovjedača, kojega nijesam nikada vodio u evidenciji. Nevoljko sam se dao na čitanje tužeći se unaprijed na zvanje kritika i recenzenta, koje me primorava, da često čitam i potpuno promašene proizvode mla-

dih ljudi. No ovoga sam se puta prevario. Otkrio sam talenat, koji se može mjeriti s prvim suvremenim hrvatskim piscima. Mislio sam u sebi: Gle, taj se mladić nalazi u dobi između dvadeset i trideset godina, a napisao je djelo, iz kojeg izbija eksplozivna stvaralačka snaga prvorazrednoga pisca. U isti čas obuzela mi je dušu velika bol. Poput oštrih bodeža rezala su mi srce pitanja: Ne će li i taj pripovjedač ostati samo na pola puta u svojem razvoju? Ili će se uopće odreći beletristike? U katoličkim su se redovima javili već toliki pisci, koji su primili vrlo velike darove od Boga, a naše su ih sitne prilike sapele u letu ili su ih potpuno dotukle. Zar se tomu ne da nikako pomoći? Zar mi nijesmo sposobni, da i onim našim književnicima, koji se nalaze u naponu stvaralačke snage, kao i onima, koji se istom uzdižu na vlastite noge, stvorimo uvjete bolje afirmacije?

4. Jedna izgubljena bitka

Program katoličkoga literarnoga stvaranja nije u Hrvata nov. Zapravo može se reći, da je sva starija hrvatska književnost osnovana na tom programu. Od Marulića do Šenoe svi su naši književnici ispovijedali kršćanski nazor o svijetu. Taj nazor, pretvoren u mentalitet i senzibilitet, bio je svijesno (ili kod nekih i besvijesno) mjerilo za crtanje njihovih junaka. Ideal kršćanskoga poštenja bacao je svoje svijetlo na pozitivne i negativne tipove. Bilo je dakako i zastranjivanja od toga, ali u jezgru kršćanskih vrijednosti nije nitko dirao. Kršćanski su sistem zadržavali i oni, koji su možda odbacivali ovu ili onu kršćansku istinu.

Istom pod kraj 19. vijeka došlo je do preloma s prošlošću. Tada se razmahaše pokreti, koji su htjeli radikalno obračunati s kršćanstvom. Teorije darvinizma, neopaganizma, materijalizma, pan-

teizma, ničeovštine, pretvoriše se u mentalitet i senzibilitet velikog dijela hrvatske svjetovne inteligencije.

Mnogi su ustali na obranu starog vrijednosnog sistema. Protiv secesionističkog kidanja s prošlošću istaknuto je bilo poštivanje tradicije. Ali velika je nesreća bila u tom, što je pod tradicionalističkim programom razumijevao svaki nešto drugo. Pomiješali su se bili i isprepleli politički, religiozni, naučni i estetski kriteriji tako, da su se u taboru tradicionalista našli i oni, koji su idejno bili vrlo daleko od kršćanstva, a u taboru su secesionista i modernista osvanuli i oni, koji su u nacionalnom, vjerskom i naučnom pogledu priznavali tradiciju.

U zapadnoj Evropi, a naročito u Francuskoj bili su tada katolički književnici vrlo jaki. Brunetière je bio uspješno razotkrio bankrot pozitivističkih areligioznih nauka. Pjesnici obraćenici dokazali su ne samo sadržajem, nego i formom, da su se uzdigli do najsuptilnije stvaralačke profinjenosti. Verlaineova zbirka »Sagesse« sugestivno je ispovijedala inferiornost nekršćanskog života i ljepotu skladne savjesti kršćanskoga vjernika. »Spasonosni bolovi«, u kojima je François Coppée opisao razvoj svojega obraćenja doživjeli su u Francuskoj u cigloj jednoj godini 75 izdanja. Mnogo se raspravljalo i o Bourgetovim »Esejima suvremene psihologije«, koji su dokazivali tezu, da Francusku može spasti jedino povratak kršćanstvu i katoličtvu. Na čitavom svijetu najviše se čitao Sienkiewiczev roman »Quo vadis«. Kršćanskoj su ideji mnogo pomagala i onakva djela, kakav je bio palestinski putopis Matilde Serao »U zemlji Isusovoj«.

U vrijeme najžešće idejne krize bilo je među Hrvatima mnogo ljudi, koji su dobro opažali, kuda vodi novi duh kidanja s prošlošću. O tom nam

svjedoči ne samo brošura tadašnjega urednika »Katoličkoga Lista« Stjepana Korenića protiv secesije, ne samo Kuhačeva brošura »Anarhija u hrvatskoj književnosti«, nego još više nastojanje dra Đure Arnolda i dra Velimira Deželića starijega, koji su htjeli da okupe okolo sebe stvaralačke umove i da praktično riješe problem tradicionalističke literature. Arnold je jednom poručio pokojnomu biskupu Mahniću: »Dajte mi katoličke književnike, koji će surađivati sa mnom, i ja Vam jamčim, da će »Matica Hrvatska« biti katolička.« Međutim tih književnika nije bilo. Nije ih bilo barem u dovoljnom broju. Pjesnici, pripovjedači i kritici krenuli su u golemoj većini putovima antikršćanskih programa, i bitka je u hrvatskoj književnosti privremeno bila odlučena u korist modernizma, koji je pobjednički ušao i u »Maticu Hrvatsku« i u »Jugoslavensku Akademiju« i na sveučilište i u veći dio hrvatskih kulturnih i odgojnih zavoda.

U vrijeme, kada se francuska književnost počela jače oporavljati od antikršćanske poplave, kod nas se dogodio otpad većega dijela književnika od starih djedovskih ideja.

5. Svladavanje zapreka

Teško je bilo popraviti posljedice izgubljene bitke na literarnom polju. Kad je modernistička struja dobila jednom u hrvatskim gradovima u svoju vlast javno mišljenje, nije se više dala potisnuti s osvojenih pozicija.

Hrvatski su katolici činili prije i poslije toga poraza velike napore da stvore katoličku literaturu. Velimir Deželić stariji referirao je u »Prosvjeti« redovito o uspjesima tako zvanog estetskog neokatolicizma. Mahnićeva je »Hrvatska Straža« provodila sistematsku idejnu kritiku najistaknutijih modernista hrvatske literature. U zagrebačkom

»Katoličkom listu« bavio se isto takvim radom naročito pjesnik Ferdo Rožić. U sarajevskoj »Vrhbosni« okupila se oko tadašnjeg urednika Ivana Ev. Šarića lijepa plejada ne samo recenzenata, nego i pjesnika. Dr. Đuro Arnold vodio je kao predsjednik »Matice Hrvatske« svojim umnim govorima borbu protiv poplave novih nekršćanskih struja u filozofiji i uopće u čitavoj kulturi, a napose u književnom stvaranju.

Očekivalo se naročito mnogo od mladih, koji su pod vodstvom bečkog studenta filozofije Ljubomira Marakovića pokazivali u »Luči« neobičan radikalizam. Sav tadašnji hrvatski katolički pokret, koji se pozivao u glavnom na ideologiju biskupa Mahnića, imao je pretežno literarno obilježje.

Naravno, neki su početnici upravo megalomanski precjenjivali sebe. Mnogi, koji je bio spjevao nekoliko pjesmica ili napisao nekoliko književnih referata, držao se veličinom, koja smije s visoka da gleda na svakoga starijega književnika. Kada se govorilo o »starijima« i »mladima«, onda su i neki srednjoškolci nalazili u svojim redovima više stotina pjesnika, a među starijima samo petoricu šestoricu ljudi, koji bi bili dostojni da se mjere s njima. Nije znala ta mlađa generacija, da će život prodrmati i njezine redove i izvršiti u njima tako nemilosrdnu selekciju, te će od više stotina mladih stihotvoraca i recenzenata ostati najposlije na pozornici književnoga stvaranja možda i manje katoličkih literata, nego što su ih dali »stariji«. Povišenim smo glasom govorili o pojedincima, koji su se potpisivali: Brno Balski, Zvona zvone, Hrvatsko gondže, T. Dravski, Roman Tieck, Zlatko Milovan, Đuro Jonke, Karlo Bolkonski, Nedjeljko Dugonjić Vrhovčić, V. Bl. Čičević, Nonca, Đon Kerton, Slavče ili kako drugačije. Šta je bio prema njima pjesnik »Zvukova iz katakomba« ili pjesnik »Damjana Jude«! Mi, koji smo bili

istom izašli iz dječačke dobi, živjeli smo u samosvijesnom uvjerenju: Imamo svoj pokret, imamo i svoju literaturu! Poput Niobe uzdizali smo glavu visoko, jer smo mislili: Tutos nos copia fecit. No malo pomalo silazili su s literarne pozornice ne samo statisti, koji su na njoj deklamirali literarne školske pokušaje, nego i oni, koje je naše pljeskanje pozdravljalo već kao gotove književnike. Utvaranja je sve više nestajalo, i mi smo bili sve skloniji da surađujemo sa starijima.

Već godine 1907. zastupao je Izidor Poljak na katoličkom đačkom kongresu u Zagrebu prijedlog, da se stariji i mlađi katolički književnici i književnički kandidati okupe oko jednoga časopisa. Taj prijedlog nije mogao biti prihvaćen već zato, jer je broj izgrađenih mlađih katoličkih literata bio vrlo malen, a ostali, pred koje je prijedlog bio iznesen, nijesu mogli prosuditi potrebu specijalne organizacije književnika, u kojoj bi imali jednaku riječ stariji i mlađi.

No godine 1913. nastadoše drugačije prilike. Arnold, ostavljen od katoličke javnosti, koja mu nije mogla pomoći, bio se već prije povukao iz »Matice Hrvatske«. Modernizam je postao diktatorom u hrvatskoj književnosti. Tada je zajedničkim naporima starijih i mlađih osnovano »Kolo hrvatskih književnika«, koje je preuzelo zadaću, da stvaranje katoličke literature nastavi na istim onim idejnim tradicijama, koje su već kroz milenij bile duša naše narodne duše, a modernistička ih je olujna najezda neko vrijeme zamračila u javnom mišljenju i u stvaralačkoj svijesti većine hrvatskih književnika.

Željeni plodovi novih literarnih nastojanja nijesu mogli tako brzo sazreti. Došao je bio veliki svjetski rat, koji je prigušio mladu organizaciju katoličkih književnika u prvom zamahu. Da nije bilo Narcisa Jenka, dra Ljubomira Marakovića, Marina

Sabića, Ferde Rožića, dra Đure Arnolda i dra Velimira Deželića starijega, bilanca bi toga razdoblja bila potpuno pasivna. Naročito su zatajili mlađi, koji na frontama, u kasarnama i u zarobljeničkim taborima nijesu ni mogli da se ozbiljno bave literarnim stvaranjem.

Poslije rata ponovno je oživjela »Hrvatska Prosvjeta« od suradnje mlađih i najmlađih. Ali je trebalo s jedne strane proživjeti tešku duševnu krizu, u kojoj su modernističkim tragom A. B. Šimića pošli i St. Tomašić i Đuro Vilović i neki drugi izraziti katolički talenti; a s druge strane literarno se pitanje nije moglo riješiti izolirano od ostalih područja kulture. U kritičnom položaju svih narodnih institucija i egzistencija morali su i književnici zaposliti svoje sposobnosti svagdje, gdje su bili potrebiti, a posljedica je bila, da je katolička javnost za čistu literaturu prilično otupjela.

Unatoč tomu katolički je kulturni život neprestano povećavao broj pravih književnika. Neki su otpadali, ali su zato na njihovo mjesto stupali iznenada drugi, o kojima književni prognostičari nijesu ni slutili, da će se razviti u vrsne književnike.

6. Književnost oslobodilačkoga katolicizma

Stari je književni liberalizam u raspadanju. Podržavaju ga stariji književnici, koji nemaju nikakvih privlačivih parola. U teškim svjetskim sukobima, kada valja odrediti ne samo vrijednost radosti, bolu, radu, osobi, obitelji, narodu, nego ljudi traže i konkretan program, za koji se mogu srca oduševiti, liberalizam se ne može na idejnom i umjetničkom području uspješno oprijeti marksizmu, koji okuplja sve veći broj mladih književnika.

Krilatica »l'art pour l'art« može da zadovolji samo gdjekojeg ograničenog artističkog hedonistu, a inače književnici traže u literaturi život i program života, a ne puku igrariju. Zato je potpuno

razumljivo, da najsnažniji predstavnici one književne grupe, koju je liberalizam odgojio u preziranju Crkve, patriotizma i starih kršćanskih kreposti, prelaze u tabor programski izgrađenijeg marksizma. Liberalizam je na taj način postao samo prelaznom stepenicom prema boljševizmu.

Upravo je očajno, kako su naši liberalci nemoćni da se opru boljševiziranju svoje omladine. Ne čuju se iz njihovih redova nikakvi protesti proti mrcvarenju naroda u Rusiji. Nigdje ne čitamo nijedne dokumentirane liberalne hrvatske knjige, koja bi obračunavala s krivim idejama Lenjinovih sljedbenika. Svi ti liberalci ili se pozivaju samo na fizičku silu, ili se vladaju kao ljudi, koji upravo žele biti plijen boljševičkih vukova. Zato su oni spremni uvijek da se zauzimaju za Krležu i da ga proglašuju prvim hrvatskim književnikom. Takve simpatije nijesu slučajne, one imadu duboke razloge, jer ljudi vole ne samo svoju tjelesnu, nego i duhovnu djecu.

Danas može čitava naša javnost vidjeti jasno sve razorne posljedice modernističkih teorija i modernističke prakse. Na svim područjima života mogu se sakupiti nebrojeni dokumenti za optužbu protiv one liberalne književničke generacije, koja je na početku novoga vijeka izdala našu kulturnu tradiciju i bacila narod u idejni kaos.

Optužujemo naše moderniste, jer vidimo ubitačne plodove njihove orijentacije. Osoba, obitelj, stalež, narod, nauka, socijalno uređenje, individualno i kolektivno poštenje i uopće osnovi cijele kulture — sve je to postalo igračkom bijesnih valova. Zvonimirova lađa, o kojoj govori Nazor u jednoj pjesmi, nije više na pijesku, nego na uzavreloj morskoj pučini. Gusarska čeljad navaljuje na nju, da je ili potopi ili odvede u kakvu sovjetsku luku. Lađa traži vjernu posadu, vješte kormilare i energične zapovjednike.

Stari modernizam osjeća i sam svoju agoniju. Dok se njegova omladina odmeće u boljševike, dotle se oci zavlače u tajne zakutke masonske »kraljevske umjetnosti«, da pale vatru maglovitomu trojstvu samovoljno shvaćene »istine, snage i ljepote«. Iskre, koje od te vatre prskaju u »profani svijet«, pretvaraju se u požare čitavih zemalja. Njihova se istina završuje općim skepticizmom; ljepota im prestaje tamo, gdje počinje duh; a snaga se, lišena etike, pretvara u tlačenje i grabežljivost. Ispod štita Minervine mudrosti i hrabrosti kriju se, kao ono u staroj grčkoj priči, zmijske nemani, koje lome tjelesa modernih Laokoonta, narodâ, i hrane se mêsom i krvlju njihove nesrećne djece.

Strašan je kulturni eksperimenat izvršila naša panteistička, materijalistička i neopaganistička inteligencija u najkritičnijim časovima svjetske historije. Iskustvo, koje smo stekli u to doba, ovlašćuje nas apsolutnom sigurnošću, na osnovu i apodiktičkih i apagogičkih dokaza, da je spas našoj kulturi u povratku oslobodilačkomu kršćanstvu.

I u književnosti se mora jače afirmirati idejni program Marulića, Gundulića i Kačića. To ne znači vezanje uz njihovu nerazvijenu tehniku i neprodubljenu psihologiju. Stare kulturne vrijednosti moraju zasjati u novim oblicima, novim ritmovima, novim psihičkim intonacijama i instrumentacijama. Duše, koje su se očeličile u kušnjama i bolovima, donosit će modernim Ahasverima oslobođenje od tjeskoba, vjeru u izgradnju bogate unutrašnje kulture čovjeka kršćanina i pobjednički usklik nad prijetnjama svih podlosti, gramzljivosti, kruhoboračkoga kukavičluka i materijalističke puzavosti. Katoličke književnike čeka velika zadaća, da kroz pakao suvremenih manijaka, nasilnika, razbojnika, skeptika, očajnika i hulitelja provedu dušu modernog čovjeka u čistilište mučeništva, skrušenosti,

tuge, nade, pokore i najposlije u nebesku slutnju pravoga katoličkoga divljenja, ljubavi i sreće.

Ideje su katolicizma pozvane, da izvedu svijet iz najteže krize, u kojoj se otvara na sve strane tisuću vulkana, da zaspu lavom staru kulturu.

Književnost oslobodilačkoga katolicizma ne znači inferiornost forme. Sređen senzibilitet predstavnika takve književnosti mora da stvori titraje još neokušanih emocija. Kreativna svijest najvećih katoličkih književnika mora obuhvatiti vrhunce, koji se izdižu visoko iznad Dantea, Verlainea, Joergensena, Papinija.

Za hrvatske je katoličke književnike važno, da shvate svoje doba i da svaki prema svojoj snazi, bez utvaranja i depresije, vrši svoju dužnost. Ne pitamo, da li ćemo danas, sutra ili prekosutra moći pozdraviti najveće majstore beletristike i eseja u svojoj sredini. Ekonomsko upotrebljavanje svih snaga i razvijanje što većeg zanosa, dobrote i artističke virtuoznosti — to je prva naša zadaća. Svaki neka učini, što najviše može, a prosuđivanje uspjeha prepustimo Bogu i objektivnim kriticima!

Književnost nije za nas samo vještina.

Književnost je oslobodilačkoga katolicizma i apostolat!

7. Novo izdavačko poduzeće

Ne možemo gledati glavnu svoju zadaću u onom, što može biti tek izuzetan naš posao. Retrospektivni nas pogled uči, da je »Kolo hrvatskih književnika« pogriješilo, kada je prije rata išlo »osvajati« »Maticu Hrvatsku«.

Najprije valja urediti svoje literarno-produkcijske i izdavačke prilike, a istom onda može se misliti na veću ekspanziju.

Surađivanje s elementima, koji nemaju katoličke ideologije, opravdano je samo donle, dokle

ne ide na štetu dobrote i čistoće ideja. Književnici su često vrlo neizbirljivi u odabiranju edicija, u kojima štampaju svoje proizvode.

I među organizovanim katolicima imade ljudi, koji šalju svoje stvari tamo, gdje znadu da se nalaze i bogohulci i pornografi. Opravdavaju to svojim literarnim ugledom i priznanjem. Kao da ikakav ugled smije biti iskupljen podupiranjem zla.

Neki misle, da oni umanjuju loše djelovanje nekih članaka u liberalnim edicijama time, što su i oni zastupani unutra. No istina je, da je rezultat takve suradnje često takav, da se zlo samo povećava. Liberalni urednici ne bi ni dopustili, da u njihovim edicijama katolici pobijaju njihove najdraže suradnike. Oni primaju od katoličkih književnika obično onu suradnju, koja nije uperena protiv njihovih nazora, jer računaju posve ispravno, da će na taj način moći praviti reklamu među katolicima: Pretplaćujte se na naše edicije, jer evo u njima surađuju i katolički ili — kako oni vele — klerikalni književnici.

Naravno, edicija djeluje svojim cjelokupnim sadržajem, a ne samo jednim člankom, jednom pjesmom, jednom pripovijetkom. Njezin otrov vrši razornu funkciju među većim brojem ljudi, nego li bi djelovao onda, kad bi liberalci i marksisti bili ograničeni samo na krug svojih pristaša. Katolički književnici tražeći priznanje u drugim taborima kljaštre svijesno ili besvijesno u svojoj individualnosti one osobine, koje su njihova specifična karakteristika, a među katoličkom čitalačkom publikom ne može se postići dovoljna osviještenost.

Katolička javnost imade pravo zahtijevati od katoličkih književnika, da se emancipiraju od suradnje u onim edicijama, kod kojih postoji najveća vjerojatnost ili gotovo sigurnost, da će se u njima nalaziti i etički loše stvari.

Ali i katolički književnici imadu pravo zahtijevati od javnosti, da im ona omogući veći opseg prave književničke djelatnosti.

Stvaranje je pučke književnosti dovoljno osigurano u Društvu sv. Jeronima. Ali što ćemo s ostalim vrstama književne produkcije?

Čini se, da je jedini izlaz u tom, ako se uz Društvo sv. Jeronima osnuje još jedno izdavačko poduzeće, koje će pod pokroviteljstvom crkvenih poglavara štampati sve ono, što ne može ući u svetojeronimska izdanja. To je zapravo veći dio sadašnje prave katoličke literarne produkcije. Time bi bilo omogućeno hrvatskim katoličkim književnicima, da iznesu pred javnost zbirke svojih pjesama, eseja i pripovijesti, koje se ne mogu ubrojiti u pučku književnost za seljake, i da pored sela povuku u interesni krug katoličke književnosti i grad i inteligenciju.

Petar Grgec

Književnikovanje i život po vjeri

Erat autem species gloriae Domini quasi ignis ardens super verticem montis. Ex. 24, 17.

Umjetnost

Istinski doživljaj umjetničkog djela osniva se na vjerojatnosti njegova predmeta i na vjeri u ono što to djelo donosi ili prikazuje. Ako smo doživjeli ljepotu neke slike koja nam dočarava proljeće, to znači: mi smo vjerovali, da pred nama zaista živi to proljeće. Isto tako ako smo osjetili dah prašine iz starih vremena na stranicama nekog historijskog romana, to znači, da smo vjerovali u sav onaj život koji je pisac ulio u povijesni skelet. Vjera u predmet umjetnine postoji i kod doživljavanja muzike, premda bi tu mnogo puta izgledalo, da te vjere nema. Istina, dešava se da slušamo muziku za koju ne znamo o čemu radi, ali mi ipak vjerujemo u one emocije, što nam ih ona govori. Ako se desi tada neka disharmonija u djelu, mi smo izgubili vjeru u njezinu riječ. — Tako je i sa svim drugim granama umjetnosti, što je stvar posve jasna. Jer ako ne vjerujem u ono što mi umjetničko djelo donosi ili prikazuje, ako mi je to nevjerojatno, ne mogu to niti da primim u carstvo svojeg umjetničkog doživljavanja.

Ako se pak doživljaj onoga koji prima ljepotu jedne umjetnine osniva na vjeri u njezin sadržaj, jasno je, da se i doživljaj iz kojeg je potekla ta

umjetnina mora osnivati na vjeri u njezin predmet. Taj predmet može biti plod umjetnikove mašte ili može biti stvaran i živjeti pred njim ili u njegovu sjećanju, ali nekakva vjera mora da bude.

Vjera umjetničkog doživljavanja ne može doći jedino iz hladnog razumnog teoretiziranja, život ne može doći iz mrtve tvari... Umjetničko je djelo poteklo iz izvora koji kljuća u umjetnikovu srcu, u umjetnikovoj duši, u cijelom njegovom biću. Ono je odraz cijele umjetničke ličnosti, koja nije složena iz cjepanica, nego iz finog zamršenog, isprekrižanog tkiva. Umjetnost je odraz čitave duševnosti. Odraz i uma i volje i čuvstva, jer nema momenata koji su izraz samoga srca ili mozga ili drugih snaga čovječjeg bića.

Larpurlartizam

Radi toga nema smisla govoriti o nekom »larpurlartizmu«. »Larpurlartizam« je bio jedna neozbiljnost, koju su koraci i suviše surove današnjice automatski pregazili. I toj surovoj današnjici nije ni na kraj pameti da tom »larpurlartizmu« priredi svečani pogreb. Ne, to bi bilo suviše ozbiljno za takvu neozbiljnost, kao što je »larpurlartizam«. Za njega ostaje samo ironičan posmijeh. — Tko će pametan još danas govoriti o nekoj autonomiji umjetnosti, o umjetnosti koja kraljuje u oblacima, koja se stvara za »samu sebe«. Umjetnik stvara iz žive potrebe. On stvara da ublaži svoju i tuđu bol ili da podvostruči svoju i tuđu radost. On živi od stvaranja, stvaranje je njegov život. I kod onih koji se trude da stvaraju »čistu« umjetnost vidimo ispod kore njihova stvaralačkoga talasanja jednu ličnost, koja se muči kao i mi, koja se raduje poput nas. Suviše je ozbiljan život, da bi čovjek stvarao samo zato da stvara, t. j. da bi stvarao apstrahirajući svoju najbitniju oznaku: mišljenje. Na koncu, zar i to ne bi bila jedna tendencija: prigušivati svoju ličnost, ne dati joj maha da izrazi u cijeloj punoći sve svoje snage zato, jer umjetnost ne smije biti »tendenciozna«? — Međutim je umjetnost uvijek iskrena emanacija jednog subjekta. Tendencija je tamo, gdje se nazor o životu i svijetu nije stopio sa umjetnikovim ja, nego između njih postoji izvjesno nesuglasje.

Umjetnost mržnje i umjetnost ljubavi

Danas su umjetnici okupljeni oko jednog vrlo važnog problema, i način rješavanja tog problema daje boju njihovim stvaralačkim naporima. Problem duhovne krize, koji zabrinjava sve kulturne radnike, ulazi također i u život svake grane umjetnosti. Prema tome kako se rješava taj problem, u Kristu ili bez Krista, u svijetlu Njegove nauke ili protiv nje, imademo dva istaknuta tabora umjetnika: onih, kojima djela g o r e o d l j u b a v i p r e m a K r i s t u, i onih, kojima djela gore od mržnje prema Njemu. Naglašavam naročito riječi: gore od ljubavi prema Kristu, jer je velika i sveta ljubav katolički život, bez kojeg nema ni katoličke umjetnosti. Umjetnik koji pristaje uz nauku Kristovu, a ne upravlja svoj život prema njenim načelima, ne može dati djela, iz kojih izbija ljepota najčistije religije, religije istinske ljubavi prema bližnjemu i istinske ljubavi prema Bogu. Ako bude htio da dade takvu umjetnost, on će dati samo jednu nategnutu tendenciju ili licemjerstvo.

Katolička književnost

Književnik, koji je katolik ne samo po vjeri nego po životu, po svojem mišljenju, volji i čuvstvu, po najintimnijim drhtajima svojih zanosa, ljubavi i zazora, taj će istom da stvara katoličku književnost.

Tako jedino život — istinskog katoličkog književnika može da dade istinsku katoličku književnost. Taj život mora da se uzdiže iznad života one mase vjernika, taj život ne smije biti mlak, jer mlakost ne rađa umjetnosti. Taj katolički život mora biti toliko snažan, da iz njega izvire spontano i jako drugi katolički život koji se zove katolička književnost. Katolički dakle književnik mora da teži askezi. On treba da se predaje čarima odricanja, koji podižu duh iznad slaba tijela, iznad prljave i lijene materije.

Ne mislim ovdje da dajem neke kalupe, po kojima bi se imali »fabricirati« katolički književnici. Katolički život je i suviše ozbiljan i njegove zadaće nisu baš tako lake, da bi netko iz žudnje za naslovom katoličkog književnika, htio da postane gorljiv katolik. Osim toga to bi odisalo taštinom i slavohlepljem, pa bi se već prvi korak kosio sa religijom poniznosti i pomirenja.

Ne mislim, dakle, da dajem neke kalupe za stvaranje književnog katoličkog svijeta. Hoću samo da naglasim i to na sav glas, što je to katolička književnost. Hoću samo da viknem svim onim anemičnim katoličkim književnicima, koji misle da se može Bogu zapaliti jedna svijeća, a đavolu druga, da je katolička književnost izraz katoličkog života, a ne beživotne katoličke vjere.

Budući

Dobit ću zacijelo odgovor, u kojem će se odzivati bespomoćno izmicanje pred činjenicom koje jasnoća zaslijepljuje oči. Dozvat ću u pomoć onu često zahvalnu riječ: tradicija. I odgovorit će oni meni: »Pa prema tome koji su onda naši katolički književnici? Iz toga slijedi da bi mnoge i mnoge morali brisati iz katoličke književnosti«.

A ja ću im tada reći: »Prijatelji, gledajmo u budućnost! Stvarajmo katoličku književnost. Odgajajmo katoličke književnike. Unesimo više svježe atmosfere u duhovni život naših katoličkih društava. U tim se društvima razvijaju mnogi mladi književni talenti. Osnivajmo društva, organizirajmo knjižnice, u kojima će moći ti nadobudni katolički književnici učiti jezik za svoja specifična umjetnička doživljavanja. — Jer kao što mržnja prema Kristu ima de svoje riječi, tako i ljubav prema Njemu ima de svoj vlastiti govor.

Osnujmo i katoličko nakladno poduzeće. Osnujmo ga bez straha, sa vjerom u Onoga, koji će nam dati plod naše želje, kao što nam je dao i nju samu. Osnujmo katoličko nakladno poduzeće da naši potomci ne slome u očajanju svoje pero našavši se pred činjenicom, da su zaludu spremali plodove, kad ne mogu ubrati žetvu. Osnujmo katoličko nakladno poduzeće, koje će dati maha ne samo katoličkoj književnosti za selo kao naš stari, dragi Jeronim, nego poduzeće, koje će dati maha i onoj katoličkoj književnosti za ljude tvornica i asfalta, za ljude koji su umorni od obmane i laži, za ljude koji krvavo žeđaju za istinom i ljubavlju, za onom čistom ljepotom, koja se jedino može naći na izvorima Božjih milosti. Osnujmo katoličko nakladno poduzeće, a Bog će nam dati svoj obilan blagoslov u složnoj pomoći sviju svijesnih Hrvata katolika. Njihova pomoć ne će i ne može uzmanjkati. Ona žudno čeka da se izlije na njive naših svetih nastojanja... Svaki pošteni i svijesni Hrvat katolik znade, da je katolički narod bez katoličke književnosti osuđen na propast, znade, da se otrov pogubne literature proti Kristu, literature proti svemu što je najsvetije njemu samome, da

se taj otrov jedino može suzbiti anđeoskom snagom svijetle, prave i čiste književnosti, književnosti, koja se bori za kršćansku riječ, za kršćanski nauk, za kršćanski ideal.

Pregnimo složno, sa srcem punim ljubavi, sa srcem punim nade! Izgarajmo iz svega žara, nosimo vatru u srcima našim, vatru koja će srušiti sve ograde, sve prepreke. Nosimo neograničeno pouzdanje u Onoga, koji nas je obdario mnogim milostima. Nadajmo se bez mjere u Onoga, koji nam je dao uz našu lijepu materinsku riječ i najdivniju pjesmu koju poznaje svijet: vjeru — u nepobjedivu vječnost!

Jeronim Korner

Komu da pišemo?

»Seminare necesse!«

Komu da pišemo? Tako sam odmah promislio, kad sam pročitao pismo, kojim me borac i ideolog Grgec pozivlje, da se osvrnem na borbe i potrebe naše hrvat. katoličke književnosti. Da li da pišem lekciju kritičarima, za koju nemam zvanja; ili da pišem dekaloge i parafraze mlađima, koji su katolici a ne pišu katolički, te se kao i neki stariji spremaju na rastanak i povratak k misirskim punim loncima starog skeptičnog i trivialnog svijeta, koji je već odavna zbog bankrota izgubio pravo na opstanak; ili ću pisati našoj čitalačkoj rijetkoj javnosti, koja voli da se nazivlje katoličkom, ali kad jedan naš katolički pisac ima nešto da kaže u ime prave umjetnosti, da sudi i podiže, da opominje i zabavlja, da gradi ili obara, onda ta javnost zijeva ili drijema, ali široko otvori oči, kad se pojavi kakva afera ili sablazan u štampi, pa onako, kao da neće, očijuka sa Belialovom djecom, koja imaju sve ono, što čini uspjeh i karijeru: novac, publiku, reklamu, prestiž, položaj i sve vrste užitaka.

Ne ću da pišem!

I zašto me prijatelj Petar buni u ovom seoskom skrovištu, da pišem onima, koji toga ne će čitati i smatraju naš rad ne životnom potrebom nego dangubom Grabancijaša đaka ili piskaranjem ad usum Delphini, što ne vrijedi ni lule duhana, pa još ti »književnici« (a pjesnici su još smješniji!)

traže da im kupimo novi šešir i novi kaput! Gdje se to vidjelo! Brrr! Gdje je taj izabrani Izrael, koji će osjetiti, da su oni napisani reci krv moje krvi, da ih je rodila jedna Božja iskra, koja ima pravo da donese spasonosnu vatru i da svijetli i da grije? Ako tog izabranog Izraela nema, komu da pišemo?

Zar nije razboritije, da se ne pravimo pametnijima od običnih ljudi, koji imaju više njuha za stvarnost, pa da se zadovoljimo listićima i tjednicima, gdje ima i ter kako lijepe i korisne pouke, zabavna i pobožna štiva svake ruke i za svakoga? Stvarnije će biti, ako to Božje slobodno vrijeme ne posvetim našim katoličkim almanacima i časopisima, koji nerasprodani čekaju u skladištu, kao da bi sramežljivo htjeli kazati: Darujte me, braćo moja, krajcara je malen darak, a golema zaduž-bina! — pa da uzmem krpu i brišem prašinu u svojoj crkvi i redim oltare, možda bi se našao koji drugi Jeronim, da me i u tom pohvali kao Nepocijana.

Ne ću ni to, nego me podžiže voljica — što li je to ugodno! — da se vratim amaterstvu slikanja, da uzmem moj stalčić, stočić i boje i odem u prirodu da hvatam na platnu pelješke krajolike, a ne da nam amo dolaze nepozvani gosti àla Babić, pa da mi zavičajni Pelješac raznosi i prodaje po svijetu u našaranom platnu. Onomadne počeh i komponirati i, poteži ovamo, poteži onamo, uglazbih troglasnu sladunjavu stvarčicu: moji je pjevači tanko glasovito ispjevaše u crkvi, a ljudi razdragani rekoše da i ja nešto znam o muzici. Ta našlo bi se još štogod korisnije nego ovako pisati samo za neke, koji će mi kazati, ako nešto pročitaju: tamburice, moja dangubice!

Ala je neslavno i mučno u malenom narodu od nekoliko milijuna duša škripati perom po tananoj hartiji, jedino da se fizički protumači zakon adhezije, i ništa drugo!

*

Komu da pišem? Poslije ovoga upita ne nađoh odgovora. Spravljam pismo prijatelja Petra, koji me kori, da previše hvalim durnovite Rimljane iz doba Gaja Cezara, slažem listak u ladicu, da mu odgovorim — šutnjom. Ali sam do par dana ove svoje napasti podvrgao reviziji kao kakav mirovni ugovor misleći: moj prijatelj zastalno ima svoje razloge, koji ga potiču, da poput matice vabi i vodi pčele u košnicu. I taj sam razlog otkrio: sijati dobro sjeme kao težak u evanđelju.

Načelo je sjeverne srednjovječne Hanse bilo: »navigare necesse, vivere non necesse!« A nas je iz kruga »Luči« malo. Mi smo »pusillus grex«, koji i pored svoje malobrojnosti ima svojih Iškariota. Protivnici, naročito oni iz masonske Minerve, Binoze, Nolita i njihovih derivata ne nalaze ni to shodno, da nas proslave mačjom deračom kao dječurlija proroka Elizeja, koji se obranio medvjedima iz susjedne šume, nego nas kažnjavaju siromaštvom i šutnjom. Ali svejedno: mi ćemo, pusillus, grex, mjesto »navigare« napisati na svoj barjak »seminare«. Živjeti nije nužno, ali sijati, sijati dobro sjeme, to jeste. Uprkos tome, što su dušmani Kristovi uzeli za pomagača indolenciju, poslovičnu tromost katoličke javnosti, koja nam ne će za rad — dignus est operarius mercede sua! — kupiti ni ovo žuto pero, marka »atlantic« br. 273 — a koje stoji 1 (slovom jednu) krunu u Gašparovu dućančiću blizu mog stana ispod puta. Sijati neka bude načelo života: iako će neko ili mnogo zrno kao u božanskoj Kristovoj priči o sijaču, pasti u draču, ili na kamen, ili kraj puta, da ga pozoblju ptice ili da ugine baš ondje, gdje bi moralo najprije niknuti — kod onih razvodnjenih katolika i kod one duhovne aristokracije, koja još ne vjeruje, da je katolička književnost suvremena

nužda, conditio sine qua non za obnovu društva, koja ne vjeruje, da će prava Božja umjetnost, koja je najsigurniji žlijeb za širenje svjetovnog nazora o vječnim zasadama evanđelja, spasiti društvo, i kad bi se imao k nama, zaguljenim realistima 20. vijeka povratiti sv. Pavao, vratio bi nam se kao novinar i književnik, odnosno umjetnik.

*

Naša je strašna nedaća, što se u svemu služimo **polovičnim mjerama.** To se odrazuje i u našoj književnoj suradnji, gdje se najviše ori lamentacija onih iz drugoga tabora mladih i najmlađih, koji u svojim kružocima viču da je tek onda sve u redu, ako neko umjetničko djelo miriši na »kolektiv«, vulgo socijalizam. Već me je zaboljela glava od ovakve »socijalne« literature, pjesama i romančića, od zahtjeva, da ogluhneš od prostačke psovke proti onima koji svaki dan jedu kao prismok šunku, dobru krakovsku salamu i palačinke a lašte im se gubice od crvenila i ugojena sala, pa u svakoj priči valja da »lipše« bar po tuceta kapitalista od radničkih toljaga, koje onako bez duše ne vide u patnji i siromaštvu put u krasotu karaktera i u kraljevstvo Božje nego samo kao po nekom naručenom muzikalnom taktu — baruštinu sa bakterijama najogavnijeg duševnog prevrata i put u Ništa. Bogu hvala, ja nijesam debeo!...

Ako je kršćanski etički izražaj brisan u našoj duši, nije moguće, da taj izražaj ostane kao pečat na našem umjetničkom produktu. Ako je ukus umjetnikov oslabljen zarazom skepticizma i senzualnog maglenog estetizma, tad su nam dobri i surogati, palijativi, makar oni dolazili od jednog Krleže. Kad negdje u duši otupi moralni njuh, tad je i Fogazzaro izvrsna katolička duša, Verlaine uzor finog mistika, a Heineovi stihovi o Djeviči mogu da se natječu sa Danteovim rajskim tercinama. A ja ne bih dao prvu kiticu anonimnog entuzijaste iz 4. vijeka, koji neposrednom melodijom ushita za rajskim vijencem pokošene betlehemske djece tako jednostavnom istinskom ljepotom spominje ganutljivu legendu:

Salvete, flores martyrum,
Quos lucis ipso in limine
Christi insecutor sustulit
Ceu turbo nascentes rosas

za svu raspojasanu liriku nemirnog Heinea, jer samo jedna žica vjere može izraziti vredniju duševnu emociju njego čitava klavijatura u poeziji jednog senzualiste à la Heine, Stecchetti i Begović.

*

Kad je pjesnik razdvojen, njegovo je djelo trzanje duše sapete između dvije hridi: kršćanstva i prirode, neba i zemlje. Prva mu sila daje još prilično pridušen plamen vjere, koja treperi i vegetira u nekom zakutku njegove duše. Druga sila ga vuče lijevo: moderni ukus, prizvuk liberalnog štiva i društva i zadah novog protukršćanskog socijalnog gibanja, komu treba pored ostalih struja pridodati i »novu stvarnost«, taj najnoviji naš bastard, komu sam našao ovih dana oca u — Njemačkoj, kako ću to drugom prigodom u našoj štampi istaknuti. A da što je drugo onaj stereotipni i bolećivi pesimizam, koji se još nije zadušio (zadušio se da Bog da!) od Kranjčevića do danas, a ima prizvuka i u Sudetinim »Kućicama u Dolu« — ono uobičajeno puntarsko nezadovoljstvo i bolesno sublimiranje erotskog sentimentalizma, ono frenetično raspoloženje duševnih nepravilnih i kontradiktornih vihora — slabo je kad površina morska označuje umjetnikovu dušu! — pa ona kabalistična frazeologija, makar bila pomalo i nova, što je sve to ako ne znak jedne razdvojene duše, koja tumara desno i lijevo, dok na posljetku onaj naš do jučer brat ili sestra ne osvane u protivničkom

taboru, kojemu je izdajica prodao dušu za trideset srebrenjaka. Ta razdvojenost pjesnikove duše nije drugo nego zvuk trube na uzmak sa katastrofom predviđenom u onoj evanđeoskoj besjedi: »Nije dostojan kraljevstva nebeskoga onaj, koji je prihvatio ralo, pa se okreće natrag!« ... Takovim kolebanjem u idejnom i praktičnom životu ne može se postići ravnoteža za umjetničko stvaranje: razdvojena duša gravitira dolje na hrid svijeta i prirode, kojoj poklanja svoju energiju već dobrano iscrpljenu i izmorenu, i nadnaravnom životu ostavlja samo neke prazne oblike bez valjana sadržaja. Izbjeglica je već gotov da se odmetne u — hajduke.

I nemojte više natucati o »problemu« katoličke književnosti. Katolička je umjetnost već određena stvarnost, kojoj ne trebaju problemske prirepine i otrebine: živ član mistične organizacije Kristova tijela, koji se po mišljenju, duši, srcu i življenju saglasuje sa idejom božanskog Početnika crkve može da stvori u umjetnosti nešto, što i po sadržaju i obliku ide u područje katoličke literature. Svestrano katoličko mišljenje, osjećanje i htijenje umjetnika može da stvori religioznu i katoličku umjetninu i dobar kršćanski ideolog dolazi u red katoličkih umjetnika.

Katolička književnost — nota bene — nije istovjetna sa katoličkom vjerskom tendencijom. Neposredna je svrha naša idealno prikazati ljepotu. Tendencija može biti posredna: ako je umjetnost slobodna i neprisiljena manifestacija plemenite unutrašnjosti, sjaj katoličke istine, u tom slučaju umjetnina, spontano i indirektno koristi i poučava, ako već sam umjetnik svijesno ne izreče svoju tendenciju.

Sve dakle ovisi od naše unutrašnje obnove. A to znači, da se vrhunaravne sile moraju probuditi, da smo svijesni njihove važnosti primjenjujući ih

u našem djelovanju, tako da Krist nije samo za nas povijesna činjenica, predmet udivljenja i estetskog umjetničkog gledanja, nego pobuda i živo načelo običnog života, života, koji stvarno poriče zlo ili grijeh, a u umjetničkoj manifestaciji jest harmonično cvjetanje dobrote i istine čak i onda, kad pisac plastično opisuje strahote strasti i zloće, zablude i grijeha, nepokolebiv u načelu i onda kada se diže orkan svih bijeda i napasti da zatrpa dušu u vrtlog očaja i smrti:

Ergo vivida vis animi pervicit
et extra
Processit longe flammantia
moenia mundi.

U ideji katoličkog kršćanstva koja povezuje duboku skolastiku sa najvišom mistikom (kakvih se banalnih pojmova izdaje pod titulom mistike!), najsvjetliju istinu sa najznačajnijom ljepotom, realnost sa idealnošću, ljubav Božju sa ljubavlju prema čovjeku i prirodi, nalazi prava umjetnost pravi svoj Eldorado, svoje najblistavije sfere, najljepšu domovinu sa posljednjim svrhunaravnim ciljem našeg života i rada. Samo ovako oboružan književnik moći će se inoffenso pede približiti najstrašnijem i najdubljem dnu realnog života.

*

No komu da pišemo? Svakomu i nikomu. Svakomu, koji ima dobre volje da nas sluša bez predrasuda, nikomu, koji nije suglasan sa našim načelom: sijati dobro sjeme.

Ali ima ih, koji bi htjeli detaljne, duge, učeno obrazložene programe. Bacajte u more tu bolest i — radite! Radite, obrađujte život! kako reče jedan veliki Rus. A tada: »Pustite mrtve da pokopaju mrtve!« Manje polemike, manje riječi, više posla! Manje teorije, više istinskoga rada. »Da ne reku pogani: gdje je Bog njihov!« Samo se naime pozitivnim djelima, gotovim umjetničkim produk-

tima možemo nametnuti okolini i protivničkim Kananejcima, koji nam prigovaraju da smo »Guesi«, holandeški prosjaci, koji nemaju ni dobrih hlača.

U našim knjigama ne smiju ljudi biti od papira. Treba potražiti ljude iz života, one koji osjećaju i misle a možda — oh jadnog li vremena! — i ne misle ništa, nego vegetiraju, a s njima govorimo i raspravljamo kao s mumijama. Imamo mnogo toga da stvorimo: katoličku liriku, roman, teatar, muziku, esej i putopis.

Veliko je zaista junaštvo uzmaknuti i povući se u sakrivenu samoću, prekinuti sa svijetom. Još je veće junaštvo jedna druga vrsta odricanja, a to je ostati u svijetu, u frontu, na barikadama, jer je najmučnija umjetnost živjeti sa društvom, sa svijetom i ostati u nizini i dolini sa dušom velikom kao planina, ostajući često sam, stranka za sebe.

...sì che a te sia bello
Averti fatta parte per te stesso.
(Dante)

I mora se u našoj umjetnosti prije svega suzbijati tuđi import, koji bi mogao nagrditi hrvatsku dušu koja se prije svega očituje u našem seljaštvu, toj srčiki naše kulture. Grgec je u jednoj prigodi plastično ukazao, da ne ćemo nikada doći do visine svjetske, međunarodne knjige, ako ne budemo svoji na svome i ako ne budemo držali zajednički korak sa svim zdravim manifestacijama hrvatske nacionalne duše. I toliko smo umjetnici, koliko nam je uspjelo, dati svoj vlastiti izraz, svoju formu, koja ako ima neku vrijednost, ima je zato, jer je hrvatska, narodna, poštena, katolička. To se mora održati pod svaku cijenu. Može da izraz bude »moderan«, kad novi društveni oblici traže i nove umjetničke oblike. Ali na sreću moju i vašu, umjetnost nije košulja, pa zato traje — hvala Bogu! — više od jedne godine. Ona je besmrtna.

Nedjeljko Subotić.

O našoj javnosti i našim književnicima

I.

Kad je prošle godine završila u »Hrvatskoj Straži« anketa o hrvatskoj književnosti, prilično temperamentna, aktualna i dosta brojna imenima, bilo je ljudi koji su me pitali: Pa, dragoviću moj, kakva je korist od svega onog pisanja, gdje su realizacije i najskromnijeg dijela postavljenih pitanja, i da li će ih uopće biti? Bilo mi je da slegnem ramenima, da oborim oči, da se pokunjim i da rečem: Da, brate, od one ankete ne će biti nikakve koristi; kao ni dosada u sličnim momentima, ne će se naše nevoljne, kukavne prilike poboljšati ni za jedan jedini stepen; da, brate, i poslije svih onih primjedaba i uputa sve će ostati, kako je i bilo. Ali nisam toga rekao. Osnažio sam se i usudio sam se odgovoriti: Bit će koristi, koristi će svakako biti.

Da li sam istinu rekao? Tačnije: nisam li se prevario?

I jesam i nisam. Tačno sam odgovorio i prevario sam se, jer se i jedno i drugo može da ustvrdi, promotri li se efekat ankete ne s jednog nego sa dva gledišta.

Publika je (katolička naša publika!) ostala većim dijelom na istom mjestu. Nije se ni pomakla ni osvrnula. Inertna i neuzbudljiva za svaki jači literarni pokret, za svako svjesnije probuđenje, kad se radi o našoj katoličkoj literaturi, prešla je

naprotiv sa smiješkom na licu preko nastojanja nekolicine. Agilnost pojedinaca, pa ne znam kako ispravno oduševljena i suvremeno korisna bila, ne može da je dovoljno makne, uzdrma, probudi i pokrene. Katolička naša javnost misli, da se za književnost trebaju brinuti samo »javni radnici«, da je to isključivo njihov posao, i da ona nema tu nikakva udijela. Katolička naša javnost misli, da književnost može postojati bez publike, da književnici mogu pisati, a da im se knjige ne tiskaju, ili — ako se tiskaju — da se ne kupuju; naša javnost misli, da književnici moraju pisati bez ikakva honorara, da za književno stvaranje ne treba gotovo nikakvih povoljnih mogućnosti, da za književno djelo treba samo talenat, i ništa više. Naša javnost ne će da shvati potrebu jedne ozbiljne beletristike, njenu ogromnu važnost i udio u formiranju javnog mišljenja, u buđenju latentnih snaga masa i u ostvarenju nebrojenih zanosa, koji su često i fatalno destruktivni i ubitačni ne samo za izvjestan dio pojedinaca, nego i većih skupina, pa i samih naroda. Nepokretna i bez pouzdanja i potpuna povjerenja u svoje predstavnike na literarnom polju, naša javnost nije još ništa, ili vrlo malo, učinila za procvat katoličke književnosti. U najbližoj blizini ima odličan primjer Slovenaca, ali se od njih nije baš mnogo naučila, iako bi joj slovenska katolička publika u tome mogla da bude uzorom i pravim putokazom. Slovenci su žrtvovali, i sve više žrtvuju, golemo blago materijalnih dobara za literarno stvaranje svojih predstavnika u književnosti. Slovenci se ne ustručavaju ni od najtežih žrtava, kad se radi o ugledu, procvatu i vrijednosti katoličke beletristike, zalažući se u jednakoj mjeri i za roman i za dramu, i za kritiku i za liriku. Zato nije nimalo čudnovato, da je slovenska katolička književnost u svim disciplinama na velikoj visini i da ni za korak ne zaostaje za onom

liberalaca i marksista, a ne bih pretjerao, kad bih ustvrdio, da ih i nadvisuje artističkom vrijednošću, sadržajnom aktualnošću i dinamičkom dispozicijom. Naša katolička javnost pušta sasvim ravnodušno, bez jedne riječi bola i težine u srcu, da prestane književno-naučni almanah »Selo i Grad« i da se više ne pojavi. Njoj je savršeno svejedno, da li će zato naši književnici morati da traže gostoprimstvo u revijama, koje su daleko od radikalnoga katolicizma, a možda su i otvoreno protiv njega. Katoličkoj našoj publici katolička je stvar u našoj literaturi ono o čem ne treba voditi računa, za što čovjek može biti indolentan, indiferentan, pa i potpuno pasivan. Naša javnost dopušta, da jedini katolički mjesečnik, »Hrvatska Prosvjeta«, životari i da se s njegovim izlaženjem zateže i po više mjeseci. Njoj je to naprosto glupost, kad »Hrvatska Prosvjeta« daje odličan i stvaran uvid u cjelokupno književno djelovanje kod nas, a u dobroj mjeri i kod drugih naroda. Ona to ne će da razumije i pušta, da se »Prosvjeta« bori za opstanak, da moljaka pretplatu i da vječno opominje, a da u stvari od svega toga ne bude nikakve veće koristi. Zar nije to sramota? Ne uviđa li naša javnost, da bez solidne štampe nema pravog uspjeha ni na jednom polju? Ne zna li, da bez jake štampe nema pobjede, pa ne znam kako velebne i ispravne bile ideje, za koje se borimo. Treba se probuditi, treba sprati sa sebe sve dosadašnje nevaljalstvo. Treba zamijeniti nehaj žarom, muk oduševljenjem, neagilnost borbom. Vrijeme je, da naša javnost zasuče rukave i da pomogne što izdašnije književnike. Nitko ne traži nemoguće, samo ono, što je od prijeke potrebe. Naši književnici ne će da grade vile na račun dobronamjerne publike, niti misle na obogaćenje za svoj književni rad. Oni traže jednu mjesečnu reviju, koja će izlaziti redovito na pedeset stranica,

u kojoj bi bili dolično zastupani i stariji i mlađi i najmlađi. Književnici traže jedan godišnjak, u kojem bi se najbolje ogledalo naše književno stvaranje, traže honorar za svoj rad, da bi mogli barem kojom knjigom povećati svoju knjižnicu. Traže i izdavačko poduzeće, u kojem će moći štampati svoja djela. A zar je to puno? Zar naša javnost toga ne može da dade? Može i mora, ako joj je i malo do pobjede katoličke ideje u našem narodu.

Nego, ovdje mi pada na pamet jedna objekcija, koju će, bez sumnje, dobar dio naše javnosti postaviti kad pročita gornje retke: Vi vječno govorite o našoj katoličkoj književnosti, a gdje je ona? Gdje vam je roman, gdje vam je knjiga novela, gdje vam je drama, lirika, esej? Zar ne vidite, da svega toga nema, da je ono, što ste dali vrlo, vrlo mršavo, pa onda što tražite od nas? Zar da vas plaćamo za gluposti, zar da honoriramo neuspjele pokušaje?

Svakome, koji tako misli kazat ću: Polako, brate, ne govoriš tačno, i ja ću ti pokazati, da krivo misliš.

Najprije moramo se sjetiti, da nijedna katolička književnost na svijetu nije imala relativno veći broj otpadnika od naše. Treba priznati: gotovo svi jači pripovjedači ostaviše nas, odoše u tabor naših idejnih protivnika, da se bore protiv Krista. Ode Đuro Vilović, poklonik senzualističnog artizma i tendencijoznog majstorstva riječi, ode Slavko Kolar, prvi hrvatski humorista u velikom literarnom smislu, ode jednostavno-dinamični lirski i kritički talenat A. B. Šimić, ode pjesnik dobre lirske širine i jakog daha, zanesenjak jesenje boje i boli, Stjepan Devčić. A sve još nisam nabrojio, i ne ću ih nabrajati, jer ih ima velik broj. Još nešto: a što je bilo s onim književnicima koji se nisu iznevjerili svojim mladenačkim idealima, koji su ostali svom dušom na njivi da siju sjeme

Božje? I u njima smo bili vrlo nesretni. Pogledajmo samo najjače. Romansijer i matoševski okretan feljtonist, Narcis Jenko, umire, a da ni izdaleka nije rekao ono što je mogao da reče, da nam ga je Gospodin ostavio. Umire u mladenačkim godinama i najjači lirik našeg pokreta, Djevičino dijete, veliko skrušeno srce, vječni bolesnik, pjesnik svoje boli, koja je svetački upokojena i prožeta evanđeoskom jakošću, Đuro Sudeta. Umire rano i Izidor Poljak, lirik ideje i Božje bjeline, konvertitski zagrijan za duše. Ne javlja se više ni Antun Matasović, a tek je došao u godine, kada prozaisti daju velike, najjače stvari. A od mlađih, koji su mnogo obećavali, nismo dobili mnogo. Ali se čudim, da su dali i onoliko u ovako mizernim prilikama, kad ne može čovjek da se dnevno posveti ozbiljnom književnom radu ni nekoliko minuta u vječnoj brizi za materijalni opstanak, koji je, i uz najveće nastojanje, jako oskudan.

Zar stvari ne stoje ovako? Zar pretjerujem? Htio bih da se prevarim, ali ne mogu, jer je sve ovo tačno, ni za dlaku drukčije, i kad bih što drugo ustvrdio, imali biste potpuno pravo, da mi kažete u lice: Ne govoriš istine, nisi objektivan, reci pravo stanje stvari, da vidimo na čemu smo.

Naša je beletristika bila dosad jako nesretna.

Naši književnici nisu imali dosad publike.

Naši književnici nemaju danas publike.

Da li će je uopće imati?

A zar su naši talenti doista slabiji od liberalaca i marksista? Zar jedna Sida Košutićeva nije dokazala, da je snažnija od većeg dijela liberalnih i marksističkih pripovjedača? I zar mi nemamo i u drugim područjima književnika, koji bi u boljim prilikama mogli da nam dadnu prvorazredna djela?

II.

Dobro je nešto reći i o književnicima. Bit će od koristi i koja opaska i dobronamjeran savjet. Mislim, da ne treba zatvarati oči pred pravim stanjem stvari, nego vidjeti kako stojimo, kakvi su nam izgledi za budućnost, i kako da naši književnici budu aktualniji, da bi potvrdili jači interes u čitalačkim krugovima.

Imamo i romansijera i novelista i pjesnika, ali nemamo drame. Još nije bilo ni jedne naše drame, koju bi prikazivalo koje gradsko kazalište. Naše je dramsko polje još nenačeto, na potpunoj nuli. Osim Deželićevih libreta i misterija i »Ponora« g. Cvjetka Škarpe, ne varam li se, nije uopće bilo nijednog pravog dramskog pokušaja. Ova je konstatacija u svojoj tačnosti žalosna i bez crvenila u licu teško je o njoj pisati. Jer se ne sjećam, da je itko u našim redovima jače naglasio ovu opasku, a trebalo bi o njoj i te kako opširno raspravljati, jer bi se možda baš dramskim radom naša literatura jače afirmirala. Mi smo dosada najviše nastojali oko lirike, i većina je naših književnika pisala pjesme, a da se nije ni ogledala u drami i romanu. Zaboravljamo svi skupa, da je lirika najosobniji dio književnosti i njen vrhunac, artistički istančan, graciozno intiman i nesvakidanje osjećajan, u čemu mogu da uživaju samo pojedinci, uzak krug literarnih hedonista, larpularističkih sladokusaca! Prava, umjetnička lirika ne može da uvelike utječe na šire mase, pa ni na one intelektualaca, akademski naobraženih osoba. Masu mogu da pokrenu i osvoje drama, roman i feljtonska blistavost.

Uz dramu slabo se gaje roman i novela. I na tom polju nismo dolično reprezentirani, i ja ne vidim izgleda, da će se u najskorije vrijeme išta na tome promijeniti. Uz oskudan broj romana i novela ne može da zadovolji katkada ni njihov sadržaj. Nije ispravan put onih naših pripovjedača, što insistiraju, u najviše slučajeva, na historijskim radnjama. Šenoino je doba prošlo, ne velim nipošto, da je prošla Šenoina vrijednost, ali naglasujem, da je prošao onaj duh, koji se bez sustezanja oduševljavao temama iz prošlosti. To oduševljenje ne mogu danas da povrate ni veličanstveni opisi historijskih događaja, ni potresne sudbine narodnih velikana, pa ni najumjetničkiji smisao za kompoziciju historijskog književnog djela. Treba napustiti historijske motive i vratiti se suvremenosti, aktualnosti teme i zanosljivosti problema, koji su danas često neispravno rješavani, na štetu nacionalnog i religioznog osjećaja. Naši pripovjedači treba da još jače zagrabe u život, da ga prikažu u pravom svijetlu, potpuno i bez susprezanja. Ono mišljenje, koje iznose neki, da ortodoksan književnik ne smije obrađivati izvjesna pitanja, nije ispravno. Katolički književnik može o svemu da govori, i o onome, što iznose samo veristi, ali treba da sve to obrađuje bez povrede odgojene savjesti, da na sve gleda sa strogo katoličkog stajališta i da ima jako razvijen kritički uvid u bit takvih pitanja, kako ne bi tendencija izbijala refleksivno sa svake stranice, nego bi bila izražena cjelokupnom emocionalnom jačinom djela. Svaka osoba ima svoj roman, svoju dramu, svoju potresnu novelu, samo treba talenat, koji će to zapaziti, pa iz toga eksprimirati umjetnički efekat. Ne smije se letjeti po zraku.

Mate Meštrović.

Put zanosa i čišćenja

Hrvatska katolička književnost ima potpuno pravo na opstanak. O njoj se ne može govoriti i raspravljati kao o nekoj divljaci nakalamljenoj na stablo našega vjerskog i narodnog života. Nije ona nikakva nametnica ni tuđa biljka presađena na domaće tlo.

Noviji objektivni literarni historici brzo će upoznati da je samo laž jednog neobjektivnog pisca mogla nedokumentirano pisati o »pseudokatoličkoj literaturi«.

Malo gorušično zrno koje je pred tri decenija palo na naše zemljište primilo se, izniklo je, pomalo je klijalo, i mi danas stojimo pred mladim stablom hrvatske katoličke književnosti. Mlado je i zeleno stabalce, ali svejedno, njegovo je korijenje duboko učvršćeno stoljetnim žilama vjekovnog debla našega katoličkog i narodnog opstanka.

Ni najljući orkani liberalne i židovske komunističke literarne propagande, ni sramotna izdajstva i judaška odmetnuća, pa, najposlije, ni najcrniji prezir, nemar i najkukavičniji indiferentizam zamrlih katoličkih duhova — nije mogao da zaprječi prirodni razvoj mlade književnosti, da razruši i obori temelje hrvatskog katoličkog kulturnog preporoda.

Hrvatska katolička književnost pretrpjela je mnogo i mnogo poraza, mučno se provlačila kroz svoje Scile i Haribde; junaci su, pače, i neki zastavnici, zatajivali, izdali, ali, ipak su sretno prošla vremena novaštva, proba, iskušenja i gorkih razočaranja. Putem zanosa i čišćenja došli smo dotle, da možemo u skoroj budućnosti očekivati mnogo bolje plodove, nego što su bili svi dosadašnji.

U proplamsajima neugasive »Luči« ogrijevali su se prvi naši vitezovi; na čistim izvorima vjerskih i narodnih ideala krijepili su se neumorni sijači istine i dobrote Božje; izabrani rod »umjetnika vječnoga pera« nije izumro!

Da. Naši su književnici tu! Nisu to kojekakvi gladni skriveni miševi, noćne sove ili rovke pod zemljom, već mlade Božje ptice jakih i odraslih krila, a ima među njima i po koji orao s visokim uzletima...

Nije baš mnogo, premnogo naših katoličkih književnika. Samo jedna četica. Ali sad se i o njima mora račun polagati; i njihovo se pitanje mora pretresti i sretno riješiti. Svi oni koji su se ironičnim posmijehom šetali kroz mlade literarne usjeve, uvidješe napokon, da je nad svim uvelim đačkim diletantskim pokušajima ostao ipak izabran i ograđen nasad koji zaslužuje svaku pažnju i njegu.

S velikim žrtvama i pregaranjima, s pomoćnim darežljivim rukama, upravo mecenskim pripomaganjima, mora se ne samo onako, vežući kraj s krajem, katolička književnost uzdržavati, već se mora sigurnim korakom pospješiti i do njezina najljepšeg cvata i uzrasta.

Hrvatska katolička književnost nije ona evanđeoska smokva nerotkinja, prokleta od Gospodina. Ona je kao plodna maslina kojoj se žile u mnogo i mnogo godina duboko prepleću u zemaljskim korama, i ona onda u određeno vrijeme donosi spasonosan plod kroz vjekove...

Tako je jednako i s našom katoličkom književnošću. Njezino je korijenje nerazdruživo sraslo sa tisućljetnim tradicijama hrvatskog katoličkog osjećanja i života. Naša je mlada književnost kao ona zelena mladica na maslinovu deblu koja svoj život i snagu usiše iz najdubljega korijena.

I u tome je sva jakost i budućnost hrvatskog katoličkog kulturnog, književnog preporoda. Iz toga su debla izrasle i naše, najjače grane: Marulić i Gundulić, Kačić i Martić, Mažuranić i Šenoa.

Zastava hrvatske katoličke književnosti s ponosom se uzdiže na visokom stijegu katol. pokreta:

— Vjera i narod!

To su dva emblema na našoj zastavi. To je naš program. U tom je znaku i naša pobjeda!

Težak je i visok uspon na Brdo umjetničkog proživljavanja i rada; mučan je i krvav put na Gospodnju Goru kršćanskog života i djelovanja!

»Nije lako biti pjesnik, nije lako biti kršćanin, dvostruko je teško biti istodobno jedno i drugo«, kaže francuski filozof Maritain.

O vi, braćo i sestre, iz dolina svakidašnjih briga i nevolja, nemojte nas proklinjati i osuđivati! Težak je naš poziv. Katolički književnik odgovoran je pred Bogom, pred savješću i pred svojim narodom. Penjemo se na goru žrtava i očišćenja, na vrhunce pregaranja i duhovnog obnovljenja.

Kad siđemo k vama, nemojte nas, braćo i sestre, prezreti i odbiti! Primite nas kao svoj izabran rod koji vam donosi snage i okrepe da ne svisnete od gladi i čemera.

Nemojte nas odbaciti i prezreti!

*

Stablo hrvatske katoličke književnosti nije ostalo bez svoga ploda. Istina, katkada su ti plodovi bili još nezreli, grki, u rano ljeto ubrani. Prava je berba nešto i zakasnila i podbacila, ali,

svejedno, ima plodova zrelih, zdravih, pa i onih za veliko tržište.

Kad bi objektivna kritika i literarna historija sudila ni po babu ni po stričevima već po pravdi Boga velikoga sve ono što je kroz ova tri decenija iznijela naša mlada književnost, onda nas ne bi morao da stid i crvenilo oblije po obrazu. Pače, upravo protivno! I ono malo što se ovako sve napamet i po sjećanju može da nabroji iz katoličke književnosti, može nam biti više na diku i ponos, nego na porugu i sramotu.

Ne samo kao priznati produkti literarnog umjetničkog stvaranja, nego, možda i još više, kao svjedočanstvo odgoja i obnovljenja kršćanske svijesti i nesebične radinosti i požrtvovnosti naših pisaca — katolička književnost zaslužuje svako priznanje.

Premda to sve nije drago kamenje i suho zlato, ipak je više puta i nad cijenom najpročišćenijeg srebra...

Po dvije zbirke pjesama Pavelića i Poljaka, tri Sudetine, po dvije Škarpine i Horvatove, po jedna Violićeva, Lendićeva i Kornerova; romani i pripovijetke Narcisa, Deželića (ml.), Jakovljevića, Soljačića, Jurkićke i Košutićeve. Književne kritike, eseji i monografije Marakovića, Grgeca, Ujevića i Škarpe; putopisi Grgeca i Subotića; hagiografije Jurkićke i Košutićeve; tolika godišta »Hrvatske Prosvjete«, »Luči«, »Obitelji«, »Sela i grada«, »Kalendara Sv. Ante« i još mnoge druge stvari — sve to zajedno predstavlja golemu i veliku duhovnu težinu na tezulji hrvatskog katoličkog pokreta.

Koliko je tu utrošeno vremena, koliko se iscrplo umnih sila, — pa ipak se, na našu sramotu, preko svega toga često puta sasvim lako prolazi! Kao da je to sve ništa?!

Koliko li se podnijelo žrtava i poniženja, koliko li napora i pregnuća oko suradnje po našim

glasnicima, revijama, tjednicima i u »Hrv. Straži«, a ipak će se naći još po koji duševni slijepac koji će kazati: Pa kakvi su to vaši plodovi i gdje su vam radovi, koje sad ističete na polju književnosti i publicistike?

Ali zar ne čujete jak i ponosan glas:

— Književnici su tu!

Ni oni kritici i povjesnici iz drugoga tabora ne mogu poreći tu istinu!

Književnici su tu!

A ipak njihove knjige i radove vrlo malo naši organizirani katolici primaju, čitaju, a najmanje pak potpomažu. To je onaj strašan crv koji duboko podgriza i rastače stablo našega života.

*

Nije uvijek krivnja u piscima, nego u onoj indiferentnoj mlakoj i povodnjenoj katoličkoj sredini i liberalizmom okuženom duhu i ambijentu.

Grgec je opravdano bacio pred deset godina, tešku optužbu na cijelu našu publiku prigodom izdanja Poljakovih pjesama »Sa Bijelog Brda«.

Od toga vremena ništa se nije pošlo na bolje.

Zar se i u tome ne sastoji jedan od ostalih razloga zbog čega su mnogi pisci koji su odgojeni u našem vilin-gaju prebjegli u protivničke redove? A koliko ih je prestalo raditi u naponu svoga stvaranja, u vrijeme kad se od njih najboljemu moglo nadati upravo radi toga, jer su, slabići, podlegli napastima i iskušenjima naše nehajne publike? Ubilo ih nerazumijevanje, i zato je bilo dvostruko teže ostati vjeran sve do kraja svojim životnim i umjetničkim načelima.

Koliko je jedan od najglavnijih preduvjeta za održanje naših pisaca da i kao umjetnici-stvaraoci izgrađuju svoju ličnost do najviših vrhunaca katoličkog čovjeka, potpunog, karakternog čovjeka, da asketskim sredstvima pročišćavaju sve zemaljsko u sebi obnavljajući se u izabranu djecu

Božju po darovima Duha Svetoga, — toliko je važno i to, da naša publika u sklopu svojih ostalih društvenih i vjerskih obveza primi kao kategorički imperativ i ovu dužnost: čitati, primati i potpomagati jedino i nada sve našu katoličku književnost!

Da je to već dosada ušlo u praktičko djelovanje svih ljudi iz kat. pokreta, sigurno je, da bi ne samo kvantitativno već i kvalitativno porasla naša mlada književnost.

Da je posakupiti iz »Hrvatske Prosvjete«, »Luči«, »Sela i Grada« itd. sve one ponajbolje književne rasprave i kritike, Marakovića i Grgeca; pjesničke tvorevine Pavelića (»Lan«, »Sveti Kruh«, »Mlijeko« itd.), M. Soljačić (Ciklus »Misa« i »Svetu Krunicu«), J. Benca, J. Zdunića, Mihičića i ostalih naših mladih i najmlađih pjesnika i pripovjedača — cijena bi se našoj književnosti za mnogo stupanja podigla naviše.

Trebalo je dvije-tri godine da Violićeva rukopisna zbirka »Žrtveni plamen« čeka na svoga nakladnika u Zagrebu, dok se najposlije nije našla darežljiva ruka njegova prijatelja i omogućila joj štampanje, pa makar to bilo i u provinciji. Violić je spremio i zbirku pripovijedaka iz sjevernog dalmatinskog zagorja i otočja »Plavi kraj«, ali ju nije sve dosada snašla dobra sreća »Žrtvenog plamena«. O. Petrov je napisao hagiografski roman o sv. Anti, »Vitez Nebeske Gospođe«, ima i jednu zbirku pjesama i nekoliko književnih i kulturnih rasprava, ali sve to sakupljeno njegovo blago, kao i blago mnogih drugih čeka svoga izdavača.

Ljudi su vrlo brzi, kada iznose protiv naših književnika prigovor, da im djela nijesu prvorazredna. Recimo, da je taj prigovor u cjelini opravdan. Ali malo tko pomišlja, kako se razvija talenat. Ne bi li ti isti pisci bili postigli kud i kamo veće savršenstvo, da su mogli štampati svoja djela u

jednom poduzeću, koje bi podiglo književne zahtjeve na najveću visinu, a uz to bi imali stalan izdavački program? Za mnoge naše književnike vrijedi ona Skerlićeva riječ, da su svoj talenat raskovali u sitan novac. A da su na njih bili postavljeni veći zahtjevi, oni bi i njima udovoljili. Vrijeme je da prekinemo tu uvriježenu praksu, po kojoj talenti ne mogu naprijed i da podignemo književne zahtjeve na veću visinu. Neki će se doduše ljutiti, jer ne će moći da nađu dosadašnjega priznanja, ali zato će drugi poći više naprijed. Mnogi književnici sebe precjenjuju i na taj način ne dadu, da se provede prava literarna selekcija. Ako dobijemo jedno solidno izdavačko poduzeće, u kojem će se provoditi solidna i objektivna kritika kod izbora literarnih djela, morat će to imati najbolji utjecaj na dalji razvoj naše katoličke literature.

Možemo li očekivati, da ćemo uspjeti?

Literatura je samo jedan dio katoličkog života, i zato u većem procvatu toga života moraju i za nju nastati povoljnije prilike.

Zato se možemo mnogo nadati od razvoja novoga katoličkoga pokreta. Otkad je mladi nadbiskup koadjutor postao vođom i reorganizatorom Katoličke Akcije, počela se više i ozbiljnije shvaćati potreba jedinstva i zajedničkoga surađivanja na svim područjima hrvatskoga pokreta. Nema sumnje, da će to imati najbolji utjecaj i na literaturu.

Želimo li, da se mlada hrvatska katolička književnost proširi i popularizira i u širim slojevima sela i grada, morat ćemo je propagirati osnutkom »Dana katoličke književnosti«, uvođenjem tečajeva i predavanjima.

Koliko naša književnost bude skopčana s duhom i ciljevima Katoličke Akcije, toliko je osigurana i njezina budućnost! **Fra Gašpar Bujas.**

Primjer iz tuđe zemlje

Pitanje katoličke književnosti nije pokrenuto samo kod nas. Njime se bave mnogo i u susjednoj Madžarskoj.

Madžarskih katolika imade više nego hrvatskih, pa ipak ni oni nemaju katoličke književnosti u potpunom smislu riječi.

Ne možemo u tu književnost ubrojiti onih imena, koja su već otprije poznata na evropskom književnom tržištu. Petöfi, Jókai, Mikszáth, Erdös, Zilahy, Ady nijesu proželi svih svojih djela katoličkim nazorom, koji ispovijeda 67% madžarskoga stanovništva. Zilahy predstavlja liberalni katolicizam, dok su ostali nabrojeni pisci protestanti ili pokršteni Židovi.

Prodiranje najdosljednijega katoličkoga nazora o svijetu opaža se vidljivije istom u 20. stoljeću, kada su madžarski katolici postali silno aktivni na svim poljima. Za ilustraciju spominjem samo, kako su katolički historici Homan i Szekfü proveli reviziju pojmova o značenju katolicizma u madžarskoj povijesti. Zlatousti biskup Prohaszka unio je u madžarski katolicizam jaku socijalnu notu i potez. Bangha je svojim radiogovorima, reorganiziranom jakom katoličkom štampom i demokratskim nastupima radikalizirao mladu katoličku inteligenciju; katolički pjesnici Mècs Làszlò i Sik Šandor vode danas u madžarskoj lirici, i liberalni se dnevnici upravo otimlju za njihovu suradnju. Katolički

nakladni zavodi »Pallas«, »Stephaneum«, »Korda«, »Élet« izdaju par stotina knjiga na godinu i desetak mjesečnih i tjednih revija. Ali unatoč tomu ni u Madžarskoj nema jednoga stalnoga organizovanoga pokreta, koji bi se razvio u snažnu katoličku književnost.

Prije se to nije toliko osjećalo kao nedostatak. Stari madžarski liberalizam, kolikogod bio borben, nije ipak obračunavao s osnovima tradicionalnoga katoličkoga morala niti je mogao zaprijetiti katoličkoj vjeri u narodu. Ali novije doba traži veći radikalizam. U doba, kada boljševizam hoće da poruši čitavu evropsku kulturu, a masonerija i druge protukatoličke organizacije okupljaju u svojim redovima velik broj književnika, osjeća se i u Madžarskoj živa potreba, da se nađe što veći broj književnika, koji će ne samo u privatnom životu, mišljenju i radu, nego i u čitavom svojem literarnom stvaranju razviti upravo one osobine, koje daju katoličkoj kulturi pravo na poseban opstanak. Neka nitko ne misli kod toga na tendenciju, koju književnici zabacuju. Radi se o tom, da se na osnovu dubokoga proživljavanja kršćanstva spontano stvaraju takva književna djela, koja će katoličkoj duši u novim svjetskim trzavicama dati njezinu specifičnu literarnu ljepotu. Traže se novi Dantei, novi Calderoni ili makar Bourgeti, Joergenseni i Mauriaci.

U društvu madžarskih katoličkih književnika »Pàzmàny Petar« održano je nedavno debatno veče s ovim značajnim temama: Zašto u Madžarskoj nema žive, aktivne katoličke književnosti? Zašto u književnosti nema katol. podmlatka? Zašto se ne javljaju katol. svjetovni pisci? Odgovori su na ta pitanja bili otvoreni, bez uljepšavanja, iako donekle nepotpuni. Nije naime bila u prvom redu iscrpljivo prikazana differentia specifica, kojom se stvaralačka duša katoličkoga književnika razlikuje od pristaša drugih nazora o svijetu. To je propušteno i stoga, jer među tim književnicima, a i u velikom dijelu katoličke javnosti postoji već dosta jasan pogled na tu specifičnu razliku, pa je zato trebalo povući dalje konsekvencije iz poznatih teza. Naravno, kod nas treba rješavati još i druga pitanja, koja su u Madžarskoj već riješena.

Držim svojom dužnošću da i hrvatsku javnost obavijestim o toj debati, koja je bila posvećena istomu pitanju kao i naša anketa.

Madžarski su katolički književnici istaknuli u prvom redu misao, da u njihovoj domovini ne će biti superiorne katoličke književnosti sve dotle, dok javno mišljenje ne bude prožeto sviješću o dužnostima prema katoličkim književnicima.

Kod katolika je dobrim dijelom rašireno mišljenje, da svaki onaj, tko se rodio kao katolik i komu je Bog udijelio dar pisanja, ima dužnost, da makar i badava služi t. zv. katoličkoj književnosti. To je najveća zabluda! Dok liberalna štampa priznaje jačim piscima veliku organizatornu sposobnost i daje im vodstvenu ulogu, pa zato dobro plaća svoje ljude (a i katolike, koji rade za njih!), dotle katolička fronta očekuje najveću požrtvovnost od čitalaca, a naročito od samih pisaca.

Katolici ne žrtvuju ništa za književnost, već žrtvuju književnike.

Danas moderni književni život juri na automobilu, a mi još ni konja za trku nemamo! Nema mecena, nema organizirane materijalne podloge, pa ipak svatko želi i očekuje mnogo sposobnih i nadarenih umjetnika, zamašnu književnost i velik čitalački tabor.

Otkuda da se stvori sve to?

Možda iz ljubavi i oduševljenja čitalaca, ili iz krvi požrtvovnih književnika?

Čudnovatih li zahtjeva!

To znači ne poznavati život, naročito život književnika. Zar je to kršćansko shvaćanje? Nije li pisano, da je radnik dostojan svoje plaće? Jedan od temelja književnog života jest mogućnost egzistencije. Za to treba imati stalan forum, koji će praviti reklamu katoličkim piscima. Svjetovnjacima treba dati mogućnost, da dođu do uspjeha i da književnikovanje može biti njihovo zvanje, pa, makar hoćete, i njihova karijera. Treba imati bujan književni život, kojemu se može svatko bez straha priključiti, jer tu nema rđanja, životarenja i čekanja nekih čudesa ni od strane pisaca ni od strane urednika. Treba imati mogućnost izdavanja knjiga, dostojnu reklamu i razmjernu materijalnu korist, tako da pisac može pristojno živjeti i osigurati sebi mir za daljna nadahnuća. Onda će prestati vječno uspoređivanje s liberalnim piscima, što uznemiruje naročito mlađe katoličke književnike.

Dok jedan književni smjer nema osigurane materijalne podloge, dotle se ne može govoriti o njegovu životu i razvoju. Takav književni tabor ne raste, jer nema izgleda ni za što. Duh je jak, ali tijelo je slabo. Uzdasi mrtvih nijesu himna životu!

Mnogo se naglašuje i vjernost zastavi, koje ni u Madžarskoj nema. Tko prelista stara godišta katoličkoga književnoga tjednika »Elet« (život) i drugih katoličkih listova, mora biti silno razočaran zbog nedosljednih skokova i apostazija književnika. Tko je sve pisao u katol. listove? A gdje su ti ljudi sada? Razišli su se kao rakova djeca. Drugdje su napravili karijeru. U katoličke listove pisali su nekoć: Krudy Gyula, Erdös Renée, Kosztolányi Dezsö, Kárpáti Aurel, Szemere Đuro, Móricz Žiga, Harsányi Koloman, Juhász Julije, Nyirö Josip, Kassák Lujo, Török Julije, Tömörkény, Gázdonyi. A danas je položaj takav, da vjerojatno ne iz materijalnih razloga, već samo zbog književničke karijere najbolji suvremeni madžarski pjesnik, svećenik Mécs Ladislav stoji u službi liberalnih novina (njegove pjesme stalno donosi židovsko-liberalni dnevnik »Pesti Napló«, a knjige mu izdaje židovski nakladni zavod »Athenaeum«) na najveće zgražanje čitalačke publike, kojoj se već do dosade ponavlja geslo, da se nekatoličke novine ne smiju čitati. A pisati se smije u njih? I to još od strane katoličkih svećenika?! Zar je to vjernost? Gdje je tu dosljednost?

Madžarski su književnici mišljenja, da sve dotle ne će biti katoličke književnosti, dok se ujedno ne organizira katoličko čisto književno društvo, kojemu će biti članovi samo pisci i kritičari. Drugo je novinarstvo, a drugo opet književnost. Ako je netko dobar novinar, iz toga ne slijedi, da mora biti i dobar književnik. I obratno. Dok se ta dioba ne provede, može se govoriti samo o prigodnoj književnosti, ali ne o organiziranoj katoličkoj književnosti. Samo takva organizacija katoličkih književnika kadra je brinuti se za svoj podmladak. Književna smotra liberalaca »Nyugat« (Zapad) izdala je nedavno zbirku mladih novelista i time je mlade uvela u svoj književni tabor. Zašto katolici ne znaju odgovoriti slično? Zar se tko brine za mlade katoličke sile?

Razvoju madžarske katoličke književnosti smeta i to, što su pisci raštrkani oko različitih obiteljskih časopisa, pa se njihovi književni proizvodi gube pred očima književnih kritika. Stoga se predlaže, da se svi katolički književnici okupe oko jednog centralnog časopisa, na pr. oko »Élet«-a. Taj neka izlazi kao tjednik i neka se bavi samo književnošću i umjetnošću. (»Élet« je tjednik za lijepu književnost. Izlazi svake nedjelje na 20 stranica u formatu naše »Obitelji«. Pretplata mu je godišnje 12 Pengö. Od lanjske godine list je prešao u vlasništvo društva sv. Stjepana. Naklada mu je oko

10.000!) Urednik neka bude i odgojitelj i organizator pa neka traži i otkriva nove pisce, imajući uvijek pred očima, da je za stvaranje katoličkog književnog tabora potrebno: stalna egzistencija, moralni i materijalni uspjeh, valjan izbor pisaca i dolična reklama njihovim djelima. Gdje je tabor, voda, kapital te izgled na karijeru, tu će se onda naći i dosljednost te vjernost zastavi.

Upada u oči, kako sam već prije spomenuo, da su kod ove debate u prvom redu istaknuta pitanja materijalne prirode. No iz toga ne dopuštamo nikomu izvoditi komunistički zaglavak, da je materija temelj svemu, a ideje da su njezini refleksi. I u pitanju katoličke književnosti glavno je idejni temelj. Ali ideja ne živi u nekom fantastičnom Platonovom carstvu ideja, nego u ovom slučaju na zemlji, pa zato mora sebi podložiti materiju i učiniti je svojom službenicom.

Dr. Ivo Kečkeš.

Svećenik i beletristika

Attollite portas, principes, vestras — et introibit Rex gloriae. Ps. 23.

Literatura je duhovna snaga. Umjetnost je duhovni fakat i faktor. Kad bi umjetnost bila vezana samo na materijalni elemenat, samo na vidljive forme — onda bismo brzo s njome obračunali. Onda bismo lako s njome operirali — baš kao i s ostalim materijalnim produktima kulture, odnosno civilizacije.

Ali to je baš ono, što kod svega raspravljanja o umjetnosti ostaje glavni problem: utjecaj literature na duhove, duše, uopće na psihičke moći čovjeka.

Tu je ona nevidljiva snaga, tu se stvaraju one nevidljive forme, koje — često i nesvijesno — podavaju našem unutarnjem i izvanjskom životu biljeg neke imanentne, uživljene stvarnosti, koja upravlja našim osjećanjem i djelovanjem u svagdašnjem životu. Tu zahvatiti i shvatiti pravilno važnost — i vrijednost — književnosti, znači dići se iznad svih anketa, znači formirati u sebi jedno veoma jako spoznanje i uvjerenje o jednoj veoma važnoj životnoj pojavi. Kulturnoj manifestaciji.

Ovo ne može nitko poricati. Mi, koji smo prošli škole, u kojima smo se morali »ex professo« baviti književnošću (barem njezinim vanjskim okvirom), ne možemo, ako hoćemo biti iskreni, tvrditi,

da literatura nije imala ni ostavila na nama nikakva većeg utjecaja. Ili tobože ne takvoga, da mu se mi ne bismo mogli lako oteti.

To ne stoji. U tom i jest — kako smo spomenuli — ona tajna sila umjetnosti, što (i bez tendencije) stvara jake duševne emocije, koje se konkretiziraju u našem spoznanju kao žive realnosti, koje i u vanjskim manifestacijama traže svoje opravdanje.

I onda, kad mi na to i ne mislimo, one su u našoj duši već formirale, transformirale intelektualne i senzibilne moći prema svojoj idejnoj strukturi, svojoj životnoj orijentaciji. Pa to, konačno, i jest — ili bi barem morala biti — svrha umjetnosti i literature uopće, da naime estetskom emocijom oživi i prenese u dušu ideju i učini je neprolaznim, duhovnim, istinski proživljenim faktom.

Zato, htjeli mi ili ne htjeli, literatura, umjetnost u veoma mnogo procenata ostaje važan, čak sudbonosan faktor našega duševnog i praktičnog života. I što treba naročito istaknuti: našeg d u h o v n o - praktičnog života.

Uostalom, ako ne vjerujemo sebi, ili ne volimo autoanalize, otvorimo oči, pa malo jače pogledajmo, što se to oko nas zbiva.

Danas se čita. Mnogo, neizmjerno mnogo. Uopće ne možemo zamisliti modernog čovjeka, pa i prosječnoga, koji ne bi čitao. Čitati postalo je sinonim za misliti. I obratno. Misli se onako, kako se čita. No misao nije nešto, što stoji izvan čovječjeg bića. Misao je nosilac čovječjega ja. Misao pokreće čovječjom voljom, ona, misao, hoće da se manifestira u izvanjskom svijetu. Zato ljudi i rade prema onom što čitaju. Što čitanjem spoznavaju. To nam svjedoče i dnevne novine. One, koje pokreću danas voljom tisuća. Koje su postale hrana modernih živaca, što ne vole odveć rezonirati, koji reagiraju samo na senzacije. Naša nadobudna mla-

dež svjedoči, da se njoj ne može nikako predbacivati, da filistarski gleda na literaturu i da ova ima slab utjecaj na uzdanicu našu. Čitamo, kako graciozno naši dečki znadu izvesti svoje pustolovine. Kako se genijalno znadu uživjeti u kriminalnu fabulu različitih detektivskih romana, koji ih inspiriraju i stvaraju u njima inicijativu za praktične planove.

Ljudi čitaju. Od djetinjstva do starosti. Ljudi, ne osjećajući u većini slučajeva potrebe, da kritički provjeravaju tuđe misli — pogotovu ako su lijepo rečene — čitaju i vjeruju. Stvaraju si poglede, nazore o dnevnom i prošlom životu. Roman, lijepa knjiga, tumači im povijest, otkriva im tajne, koje se ne saznavaju iz obična života. Zagorka, na pr., znade tako uvjerljivo pripovijedati o crnim jezuitskim »podvizima«, o starozagrebačkim ljubavnim zgodama, te čovjek teško vjeruje, da bi ona mogla i lagati, da ona ne mora baš pisati za ideju istine, nego i za ideju vlastite aureole. Tko da ne vjeruje Viloviću, kad tako »majstorski«, tako živo i plastički iznese pred nas tipove iz svagdašnjeg života, da upravo pod svakom mantijom gledamo »majstora duša« — osim ako nam slučajno ne padne na pamet, da ljudi što-šta pišu i za umirenje vlastite savjesti. Pa naš Krleža, gospodin Krleža sa svojim satelitima »socijalne« literature. Treba uistinu biti veoma hladnokrvan, ako čovjeka ne zanesu tako jaki (do blasfemije jaki) izrazi, tako ekspresivna plastika, takva stilska suverenost, da valjda samo nesocijalni mizantropi mogu kraj toga dolaziti do zaključka, kako se ipak mnogo puta ne traži samo biser u blatu, nego se može koješta zamotati i u svilu.

Dakle: ljudi čitaju. I, ljudi nemaju vremena prosuđivati. Svi to i ne mogu. Barem ne onako, kako bi to često htjeli literarni kritici.

Zato ljudi mnogočemu vjeruju. Vjeruju, kad se umjetninom izvraća povijest, kad se lijepom formom (ne trebaju filozofski argumenti) napada dogma, Crkva, najveće svetinje. Umjetnost, estetika (aisthanomai = osjećam) hvata srce, preko njega razum, volju, čitavog čovjeka. Baš zato, što umjetnost, kateksohen literatura, preko čuvstvenog elementa ulazi u kompleks psihičkog doživljavanja, ona može postati elementarnim čimbenikom najkonstruktivnijih i najkatastrofalnijih duhovnih peripetija. Literatura, umjetnost može u čovjeku uzgojiti veoma fin osjećaj razlikovanja dobra i zla. Ona mu može dati neiscrpivog elana u borbi za ideale. Šta više, literatura i stvara ideale. Ona povezuje i produhovljuje vidljivi, materijalni svijet ideja s nepromjenljivim, vječnim idealom savršene i istinite Dobrote. Ili obratno: ona autonomno postavlja i obrađuje princip vječnog ideala bez obzira ili čak u protimbi s posljednjim Uzrokom sviju stvari. I tu nastaju istom realne, prevažne distinkcije književnih smjerova i škola, koje za čovjeka imaju toliku vrijednost ili štetnost, koliko ga znaju približiti k Izvoru dobrote ili ga udaljuju od njega. Jer sve ostalo ostaje (osim u larpurlartističkoj zabludi) pitanje akcidentalnih promjena forme i artističkih manira.

Činjenica, da gotovo svi pedagoški sistemi veoma veliku (možda i preveliku) važnost pridaju baš literarno-umjetničkom faktoru duševnog obrazovanja, također nam potvrđuje istinitost gornjih navoda. Historijska je istina, da je literatura stvarala revolucije, zlatne vjekove, dekadence. Da je vladala nekoć, da vlada i danas ljudskim dušama.

To što smo rekli za literaturu, vrijedi u prvom redu za grad. Za kulturne centre, iz kojih nam dolaze idejna strujanja, novi pokreti, novi socijalni pogledi.

Ali i naše selo čita. Sve više. I ne samo žurnalističku literaturu. Čita izdanja stanovitih idejno veoma bezbojnih i neodređenih književnih poduzeća, koja veoma malo čine za pozitivnu izgradnju našega seja. Ne treba ni govoriti o razornom utjecaju sistematski organiziranih sila, koje traže po našim selima prođu najrazličitijoj modernoj, »socijalnoj«, crvenoj literaturi.

Njima je zapravo prethodila već ona falanga naših pisaca, koji su koncem prošlog stoljeća počeli iznositi naše selo u tobože realističkom odnosno naturalističkom svijetlu zbivanja uzimajući samo negativne pojave seoskog života kao zgodan supstrat i objekat svojih literarnih sižea. Kod toga su često iznijeli na vidjelo samo crninu sela, a dali su mu veoma malo. Gotovo ništa. Zaboravili su ubaciti u crno selo svijetlu zraku lijepe dobrote, preporodne ideje. Oni nisu znali svršiti sa svijetlom poentom, jer su se bojali, da bi im ona pokvarila »naturalistički« ugođaj književnog produkta. I zato su oni često škodili, veoma škodili našemu selu. Našoj i onako patničkoj grudi.

Matica Hrvatska je svojim izdanjima učinila veoma mnogo dobra za naš narod. Ali, nažalost, ona je zbog idejne fluktuacije tih istih izdanja često stvarala negativne efekte u dušama čitalaca. I danas ih stvara. Stvaraju ih i Binoza i Nolit i svi oni, kojima nije do etičko-estetskog obrazovanja naše grude, nego ih u prvom redu vode merkantilni interesi. Njihovu savjest umiruje novčani prosperitet njihovih poduzeća, ali zato uzbuđuje i moralo bi uzbuditi do najvećeg revolta savjest svakog rodoljuba tragično propadanje moralne svijesti, obiteljskog ognjišta, i uopće kulturne orijentacije na našem selu.

Ne smije se naime nikada smetnuti s uma, da i na selo literatura vrši veoma veliki utjecaj. Priproste duše, nenaučene na idejnu transpoziciju re-

alnog fakta, obično priprosto shvaćaju knjigu. Za njih je sadržaj knjige nešto, što je zato napisano, da se sazna, da ljudi saznaju za istinu, da čuju o njoj lijepu riječ, koja će ih nečemu novomu naučiti, nešto im veliko kazati. To i mi svi tražimo od lijepe knjige. Samo što mi kod toga obično pravimo apstrakcije, razlučujemo i ocjenjujemo literarne i idejne elemente djela po spoznatim i utvrđenim principima ljepote i istine i u tom svijetlu određujemo veličinu njegovu. A priprosti čovjek često veoma teško dijeli realni momenat od imaginarnog, literarni dekor od idejne tendencije. Za njega (a i za veoma mnoge druge) literarno — baš zbog estetske emocije, kako smo već kazali — postane veoma lako sinonim za dobro, pa i onda kad nije dobro (a zbog toga zapravo ni lijepo). I zato literatura, u danim prilikama, može baš na selu učiniti veoma velikih preokreta u gledanju na život i njegove pojave. Tu također, kao i svagdje, ostaje nepobitna istina, da literatura nosi veoma tešku odgovornost za formiranje duša, za ljudske savjesti, za svjetovni nazor, koji se po njoj stvara i na našim selima.

*

Trebamo arbitera. Trebamo ljudi, koji će u kaosu modernih previranja znati pokazati siguran put, koji će razumjeti važnost duhovne kulture i u estetskoj domeni.

Mi imamo, hvala Bogu i na našoj katoličkoj strani, jakih literarnih kritika, koji traže pobjedu dobra i u književnoj, osobito beletrističkoj produktivnosti. Oni poznaju i priznaju estetske zakone umjetničkog stvaranja, i ti su im zakoni normativ u kritičkom prosuđivanju literarnog okvira pojedinih djela. Ali oni poznaju i jedan viši zakon — svoje kršćansko-katoličko uvjerenje, koje ostaje osnov i prvi princip svega gledanja na svijet, pa konsekventno i u području umjetnosti.

Ipak, ovaj rad, kakogod je nuždan i važan, ostaje uza sve to restringiran na relativno malen broj ljudi, koji s razumijevanjem i s praktičnom koriščću prate uistinu zamjerno nastojanje oko produbljivanja i objektivnog prosuđivanja literarnih produkata. Ostaje neriješeno pitanje, koji će forum davati meritorne sudove u pojedinačnim, literarnoj kritici nedohvatljivim problemima, kad se ne radi samo o literarnom djelu kao takovom, nego i o njegovu efektu, o njegovoj impresivnoj koncepciji i kompoziciji u ljudskoj duši, u čovječjoj savjesti. Tko će tu znati provesti korekturu, tko će tu uravnotežiti i dovesti u sklad emocionalni fakat s moralnom sviješću i moralnom prepotencijom duhovnih principa?

Tko će u prvom redu rješavati problem onih najtajnijih drhtaja srca i u njem stvorenih ideja i ideala, a da kod toga ne povrijedi i ne mimoiđe ni estetskih ni božansko-etičkih zakona? Tko je tu najprije kompetentan, tko je za to zvan?

Svećenik i literatura. Svećenik i beletristika. To je onaj zaključak, koji proizlazi iz cijelog dosadašnjeg izlaganja. To je ono poglavlje, koje ne može stati u okvir jednog običnog člančića nego se o njem pišu tomovi. To je ona neizmjerno važna stvar, preko koje se ne smije prijeći, ako hoćemo uopće govoriti o katoličkoj književnosti.

Svećenik je ognjeni stup. Grad na gori. Svijeća, koja treba svima da svijetli.

To ne velim ja. To su riječi Vječnog Svećenika. Ja to mogu sa svima vama samo nepokolebivo vjerovati.

Svećenik se uspeo na visoku goru. In montem Domini.

Ali ne radi sebe. Jer svaki svećenik od Boga se između ljudi uzima, za ljude se postavlja. Tako uči Apostol.

Svećenik je centralna vatra, od koje dobivaju i crpu svijetlo mnoge duše. I to ne kakvogod svijetlo. Bez njega, ako zataji, mogu se ugasiti mnoge duše. I opet: ako živo svijetli, mnoge sigurno dovodi do sunčanih visina. In montem Domini.

Sve ovo mi priznajemo. I ne treba nam dokazivati, da svećenik vrši veoma važnu kulturnu misiju u svom millieu-u. Da je on pozvani pastir, koji ima voditi duše i davati im direktive u najvitalnijim pitanjima života. Da on često odlučuje o životnoj sreći čovjeka. Da on mora znati dati savjeta u svim stvarima, koje mogu — možda i fatalno — utjecati na ljudsko srce. Na besmrtnu čovječju dušu.

Svećenik mora biti arbiter. U stvarima vjere i morala također literarni arbiter. U tom on autoritativno vodi i uči sve. Pa i literarne kritike. U tom on mora biti superiorniji od svih, jer to zahtijeva i njegovo zvanje.

I nije dosta, da svećenik samo potpomaže dobru literaturu, katoličku štampu, književni rad uopće. On mora shvatiti, uživjeti se i s razumijevanjem i interesom pratiti literarno stvaranje modernog doba, a osobito katoličku književnost. On mora u sebi odgojiti literarni ukus, on mora steći zdrav kritički pogled. Kako će inače znati ljudima savjetovati, što da čitaju? Kako će i po kojim principima raščlaniti i prosuditi najrazličitije kritičke floskule modernista, liberalaca i marksista? Nije dosta samo negativno svjetovati ili anatemom udariti neko djelo, pa je stvar svršena. Nego, mjesto pokvarene hrane mora se pružiti zdrava, protiv zlonamjerne i neispravne kritike istinita i jasna direktiva. Jer ugled gubi onaj, koji bez odgojenog literarnog ukusa savjetuje ljudima čitanje samo stilski inferiornih knjiga. Krleža se ne može pobijati, recimo, Zorićem jednostavno već iz toga razloga, što Krleža ima veću i priznatiju književnu

reputaciju i veći talenat nego Zorić. Loše je i sasvim deplasirano, kad se, na pr., jednom jakom književnom djelu hoće parirati s kakvim prosječnim pučkim surogatom, koji usto možda ima i sasvim drugi cilj i način obradbe.

Svećenik mora gledati, da stekne i što ljepši stil. Potrebito mu je to — ako ne za literarni rad — a ono ipak u velikoj mjeri za propovijedi, ekshorte, konferencije i javne nastupe uopće.

Nije katkada dosta, da se istina samo točno i učeno izreče slušateljstvu. Istina se mora i lijepo reći, po mogućnosti govornički umjetnički, jer tada može ona postati neposredno doživljena. Uostalom to traže i pravilno shvaćeni principi retorike, osobito onaj: ut delectet.

Nisu li postavljeni preveliki zahtjevi? Nisu. Ako je danas opće uvjerenje, da je natražan onaj, koji ne prati svjetskih događaja, onda — ako ćemo logičkim putem — ista osuda, ako ne i veća pada i na onoga, koji pušta po strani jednu važnu kulturnu životnu manifestaciju, koja nije od danas ili od juče, nego otkako je udahnuta čovjeku iskra lijepoga spoznanja.

Svećenik i štampa. Svećenik i literatura. To su pitanja, koja zasijecaju u pastoralni rad svećenikov baš kao i organizacija i ostalo socijalno i prosvjetno djelovanje njegovo.

Naglasujemo: štampa nisu samo novine, štampu ne sačinjavaju samo brošure. Kruna sve štampe jest literatura u užem smislu riječi. Novine i brošure imaju efemerni, lokalni značaj i svrhu. One mogu govoriti o umjetnosti, a da umjetnosti u njima nimalo nema. One iznose probleme i događaje jednoga dana i nije im obično stalo, da čuvaju kontinuitet jedinstva idejnoga i moralnoga.

Ali beletristika, lijepa knjiga, ako hoće zadržati to ime, mora biti umjetnina. To je razlog, da ona prelazi granice prostora i vremena, da ona

ima značaj jedne cjeline, jednog trajnog kulturnog faktora, živog organizma, u kojem se inkarnirala ideja. Lijepa misao. Lijepa dobrota i istina. A ova — ako je uistinu lijepa — ostaje uvijek jednako vrijedna, jednako važna.

Psalmista je rekao: Non cognovi litteraturam. Neka ovo nitko krivo ne shvati. Sveti pjesnik je htio kazati, kako ne voli bezbožnička djela, koja odvraćaju ljude od Boga. On je volio i razumio svoj psalam, svoju svetu pjesmu, nenadmašivu umjetnost. Ona mu je govorila o vječnom njegovom Bogu, koji se ne mijenja, kao rukotvoreni idoli, koji ostaje kao neizmjerni Jesam kroz sve vijeke.

O Njemu je psalmista imao neizmjerno obilje inspiracije.

On je nadahnjivao besmrtni spjev njegov.

On, Bog, nadahnjivao je i katoličku književnost, katoličku beletristiku.

On joj daje neiscrpivi siže i sada, On će biti njezin prvi i najljepši predmet i u budućem razvoju.

Katolička književnost vjeruje u svoju budućnost.

Ona vjeruje, da će uvijek biti zanosnih srdaca, koja će znati reći ljudima lijepu riječ o lijepoj istini, o velikom Bogu.

Ona vjeruje, da će se naći zdravih duša, koje će razumjeti i voljeti zdravu misao i zdravu umjetnost.

Ali ona, katolička beletristika, veliku nadu polaže u prvom redu u vođe katoličkog pokreta, duhovnog života, katoličke akcije uopće. U one, koji su prvi zvani da budu ljudima savjetnici i da ih uvedu u spoznanje i istinsko proživljavanje prave umjetnosti, koje ostaje važan čimbenik kulturne orijentacije duša.

I zato svi oni, koji stoje na Gori Gospodnjoj — duhovni oci naši i svi oni, koji će stajati na njoj — budući svećenici naši, neka ne vjeruju nikakvoj

anketi, ni meni, nego neka vjeruju svagdašnjim katastrofama, neka vjeruju dušama u gradu i selima našim, koje čekaju i nužno trebaju duhovne arbitere, duhovne kritičare u Babilonu moderne književnosti, suvremene beletristike.

Ako propuste ovaj dio svog pastoralnog rada, svoje duhovne izobrazbe, katolička štampa i književnost ostaju himera, utopija — a Moloh moderne literature i dalje će obilno gutati svoje žrtve, jer potreba za literaturom i njezin presudni utjecaj ostat će neminovni, a izostat će neminovno potrebiti rad onih, koji imaju i ovdje držati kormilo u ruci i koji i tu trebaju znati pružiti »in tempore tritici mensuram«.

Zato — ako vjerujemo uopće u duhovni fakat i ulogu kulturnih faktora u ljudskim srcima — za nas ne preostaje drukčiji zaključak i odluka, nego: Domine, cognovi litteraturam.

I sva argumentacija sadržana je u inspiriranoj Božjoj riječi:

Attollite portas, principes, vestras: et introibit Rex gloriae!

Mato Paljug.

Organizacija katoličkoga knjižarstva

Kako i na koji način da se podigne i procvate katolička književnost kod nas? Na to pitanje nastojat ću odgovoriti sa stručnog gledišta.

Doista, katolički pisci su tu, i katoličke knjige bilo zabavnog, bilo znanstvenog sadržaja izlaze, a ipak uspjeh nije ni izdaleka onakav, kakav bi trebao da bude. Koji je tome uzrok? Imade mnogo uzroka, a jedan ne trebamo dugo tražiti — on leži u nedovoljnoj i nestručnoj organizaciji prodaje katoličkih knjiga.

Ako tražite u samom Zagrebu koju našu katoličku knjigu, koja je izišla prije ne baš dugo vremena — teško ćete za nju saznati, a kako je to istom teško za publiku iz provincije. Nemamo kataloga hrvatskih katoličkih knjiga, iz kojeg bi se vidjelo, što se može dobiti na našem knjižarskom tržištu — pa se prema tome ne mogu te knjige ni kupovati. Kada izide koja katolička knjiga, objavi je naša katolička štampa, i to je sve, a onda — odlazi u zaborav. Iz toga se vidi, kako nam manjka stručno organizovano katoličko knjižarstvo, jer se dosada nije posvećivala pažnja tomu, da se u katolička nakladna poduzeća postave osobe sa stručnim knjižarskim znanjem i iskustvom, koje bi bile u stanju da vode i sistematsku stručnu propagandu. Kod nas prevladava mišljenje, da je to lak posao prodavati knjige, i baš to krivo mišljenje

jest jedan uzrok dosadanjem neuspjehu. Pogledajmo Slovence i usporedimo uspjeh njihovih katoličkih knjižarskih i nakladnih poduzeća sa našima, pa ćemo doći do poraznog rezultata za nas. A što mogu Slovenci zar ne možemo i mi?

Iako su danas teške ekonomske prilike, kriza knjige ne postoji — to znadem iz vlastite prakse. Nikada se kod nas nije toliko čitalo koliko danas, samo knjizi treba znati prokrčiti put, treba znati stvoriti i pobuditi za nju interes — pa će ona prodrijeti i u one slojeve našeg naroda, kamo dosada nije dolazila i gdje je bila nepoznata. Naša je katolička knjiga dolazila gotovo isključivo u redove organiziranih katolika, a da prodre i izvan njih, malo se tome posvećivalo pažnje. Mi smo odijeljeni od velikog broja inteligencije, a u njoj imade i te kako dobrih katolika, samo treba znati doći do njih.

I mi moramo već jednom poput njemačkih katolika, kada su pregnuli za preporodom i propagandom svoje knjige, viknuti: Van iz geta, u kome smo dosada zatočeni i odijeljeni bili! Moramo potražiti sve svoje, i narod kojemu smo i mi sinovi, primit će nas. Uspjeh ne može izostati, jer mi crpemo snagu od Krista i Njegova organizma, naše svete katoličke Crkve. U njoj ključaju nepresušna vrela, na kojima će naši književnici nalaziti uvijek dovoljno poleta za stvaranje djela trajne vrijednosti, jer katolicizam nije samo nauka, nego je ujedno i život. U tome neka nam budu uzorom francuski katolički pisci.

Dakle treba među ostalim organizirati sistematsku, stručnu propagandu hrvatske katoličke knjige. Bez te propagande nema ni uspjeha. Znadem iz dugogodišnjeg iskustva u knjižarskoj struci, da nema ni knjige ni časopisa, koji se uz sistematsku propagandu ne bi mogli plasirati. Zašto ne bi

mogli i mi sa naše strane stvoriti ono, što stvaraju razna liberalna nakladnička poduzeća kod nas? Pred očima nam mora uvijek biti — misija katoličke literature.

Dobro kaže učeni Isusovac Bangha: »Važno je spojiti talenat, stručnu obrazovanost i apostolsku svijest kod tehničkih vođa naših literarnih preduzeća, jer ona često upravo stoga ne uspijevaju, što im je tehničko vodstvo nedovoljno, zaostalo ili bez duha... Zašto su tehnički upravitelji na protivničkoj strani mnogo poduzetniji, spretniji, može se kazati — savjesniji negoli kod nas?«

Moje je mišljenje, da bi jeronimska »Kuća dobre štampe imala postati centrala za izdavanje i propagandu svih naših katoličkih knjiga. Svako katoličko nakladno poduzeće i privatni nakladnik katolik poslali bi stanoviti broj svojih knjiga »Kući dobre štampe« u komisiju. Tako bi se koncentrirale sve naše katoličke knjige na jednom mjestu, izdao bi se stručni sistematski katalog svih naših katoličkih knjiga, koji sam upravo izradio, i s tim katalogom, poput drugih velikih nakladnih preduzeća poplaviti bi trebalo naše krajeve, a od samog dobitka prodaje knjiga stvarao bi se nakladni fond za izdavanje knjige »Kuće dobre štampe«. Kao širitelji propagande bili bi u prvom redu članovi katoličkih organizacija okupljenih u »Katoličkoj Akciji«, kojima bi se dale upute za širenje propagande katoličke knjige. Preko njih dobio bi se posve novi adresni materijal i širio interes za katoličku knjigu i u onim slojevima i onim mjestima, kamo je katolička knjiga i štampa dosada slabo ili nikako prodirala — a sve to nije skopčano s velikim troškovima, samo treba dobre i stručne organizacije.

Može li se taj prijedlog provesti? Svakako neka se i on pretrese.

Tome radu moralo bi se odmah pristupiti svom intenzivnošću, i već na jesen mogli bi prirediti u Zagrebu izložbu katoličkih knjiga i štampe, a onda s njom na put u provinciju u sva veća mjesta.

Završavam sa sv. Katarinom Sienskom: »Na noge! Nije više vrijeme da se spava. Ne čekajte vrijeme, jer vrijeme ne čeka vas!«

Gašo Šram.

Hram naše književnosti

Ecce, quam bonum, et quam iucundum habitare fratres in unum. (Ps. 132, 1).

Bilo je vrijeme, kad su se crkve gradile voljom naroda, i kad su se zidari i majstori organizovali oko temelja jedne katedrale, samo s tom pogodbom šta će tko raditi, a ne šta će se kome platiti.

Shvaćam književnost kao hram na kome treba da svi rade, i to tako, da se svaki majstor prizna kao vrijednost u tom kolu i da po nekom tihom kršćanskom sporazumu nastane ljubav i međusobno pomaganje. Jedan je krov nad nama, jedna zgrada koja se podiže spontano sa katoličkim pokretom.

Danas, uz heroizam i oduševljenje, ustaje i realnost života sa svojim zahtjevima. Treba znati raditi, misliti, ljubiti, maštati, a da se ni jad života i potrebe ne zaborave; da se ne zaboravi na kruh stvaralaca. Kao što književnici, upravo oni koji se hrane katolicizmom, očekuju neko koncentriranje i upoznavanje, čekaju na jedan centar u koji bi pogledavali kad im ustreba pomoć, tako i prijatelji književnosti, oni koji znaju cijeniti vrijednost zapadne i svoje vlastite kulture nužno treba da se organizuju. Jer to su u građenju faktori, bez kojih se ne može početi. Bez plana ne valja gradnja.

Književnost će stvarati svi, a ne samo njih pet šest. I šta će napokon napisati ruka koja dršće od gladi, ili što će vidjeti oči pred kojima titra od umora i slabog svijetla i sumnja u život i ljepotu?

Jedno rješenje odmah sada i ne može doći, kao što ni ilirski pokret nije odmah riješio mnoga druga pitanja u Hrvatskoj koja su se ticala literature i ideja. Mi smo do konca svoga vijeka u počecima jedva vidljivima, kako u radu, tako u upoznavanju samih sebe pojedinačno i skupno.

Lako bi bilo održati možda jedan sastanak u Zagrebu svih književnika katoličkoga pokreta. Ali da se održi i sastanak mecena naših? I gdje su oni? Gdje su ti ljudi koji iznad ekonomije svoje gledaju i na nebo i odgonetaju zvijezde? Hram se gradi, a nema čini se onih, koji bi donosili vode i kruha zidarima, koji bi im — da govorim bez uvijanja — pružili malo novca da ljudi kupe Paul Claudela ili Francisa Jammesa ili makar Rilkeova djela. Ni oni koji su svećenici, i još ako su redovnici, nemaju sredstava da kupe koje novo djelo Françoisa Mauriaca ili Papinija. Književnicima trebaju mnoga povjesnička i druga znanstvena djela, a nikad ih neće moći nabaviti. Zašto? Zato što sve imaju, sve, i srca, i volje i uma i iskustva, a dinara nemaju. Među katoličkim književnicima sigurno nema nijednoga koji bi svoj honorar popio.

Ali šta da govorimo o honoraru, kad su veće nemogućnosti da se djelo izda, nego da se na dobro upotrebi nagrada?

Književni hram traži za svoje temelje krv i znoj, žrtve i odricanja. Ne samo onih koji pišu, nego i onih koji čitaju i koji bi rado barem nečim htjeli da se ubrajaju u stvaratelje kršćanske kulture među Hrvatima.

Braća po ideji i idealu, a rđava braća po neslozi. Jedan bi htio da dio svog zida dozida do

krova i da odozgor sve gleda, zato hram naš propada i zato se svi tužimo jedni na druge. A zašto tako? Zašto ne volimo budućnosti? Ako je sva čežnja i pjesma samo zov budućih dana? Jer katolički književnici rado govore o danima vječnosti.

Hrvoje Bor.

Kršćanski nazor o svijetu i književnost

Najprije jedno pojmovno objašnjenje: pod kršćanskim se naziranjem ima uvijek podrazumijevati katoličko naziranje na svijet. Za nas je katolike čitavo i potpuno kršćanstvo isključivo u katolicizmu. I kad zato govorimo o kršćanskim istinama, zapovijedima, mislima, pa i o kršćanskom nazoru na svijet, imamo uvijek pred očima ono i onakovo poimanje, koje se izvija iz krila katoličke Crkve i prema smjernicama, što ih Crkvi daje njezin vrhovni vidljivi glavar, rimski papa. — Osim toga valja pod pojam »kršćanski nazor na svijet« uključiti sve, što spada na sâm ljudski život, tako, da bi potpuni sadržaj pojma predstavljao ne samo naše kršćansko-katoličko mišljenje o svijetu i svemiru, nego i o životu čovječjem u njemu. Mogli bi reći, da je ovaj potonji dio za nas ljude kud i kamo važniji i vredniji, jer se tiče izravno našeg osobnog poziva u životu, naših individualnih odnosa prema svijetu s jedne, a prema ljudima s druge strane. Povrh svega pak stoji odnos i naš i čitave stvorene prirode prema Stvoritelju.

Ja se ovdje ne ću upuštati u daljnje raspravljanje o nazoru na svijet i život: o razlici između slike o svijetu i naziranja o svijetu; o diobi na mitološke, vjerske i znanstvene nazore.[1] Za našu

[1] O tomu sam pisao u Hrvatskoj Prosvjeti, god. IV. (1917), str. 179—186 pod naslovom: »Nazor o svijetu i životu«.

svrhu ovdje dostaje istaknuti, da nema čovjeka, bio primitivan ili inteligentan, koji ne bi u stvari imao nekakav svoj nazor na svijet i život. Katoličkim pak intelektualcima u narodu, kakovi moraju biti njegovi književnici, ne smije biti dostatno, da imaju kakavgod nazor na svijet. Oni moraju, ako hoće ispuniti svoj poziv i prema svojoj nadarenosti zahvatiti aktivno u intelektualni i moralni progres svoga naroda, da upoznaju katolički nazor na svijet i život u svoj njegovoj punini: da ga proživljuju u svojoj duši; da im je sav aktivitet prožet istim onim mišljenjem, što ga katolicizam ima o svijetu i životu; da im je neprestano u duši jasna slika o moralnom redu, koji je po vječnoj volji Božjoj ostvaren u ovom poretku stvari na nebu i na zemlji; da sami žive po tim načelima; da vide posljedice i najmanjeg skretanja na stranu, koje se protivi objavljenoj volji Božjoj; da uvijek u skladu s tom voljom Božjom idu za ciljem, koji je svima stvorenjima točno opredijeljen; da se raduju i vesele u Gospodu; da plaču kad brat čovjek uvrijedi Oca i Gospodara i pođe u propast; da klikću od dragosti, kad promatraju djelo ruku Njegovih; da urone u svetost, otajstvenost, veličinu i dubinu svega, što od Njega potiče; da se pouče, kako je On iznad svega u svijetu; On jedini i isključivi, Alfa i Omega svega, što jest, što je bilo i što će biti.

Katolički književnici moraju znati, da bez svladavanja čitavog sadržaja pojma, o kojemu je govor, nikada ne će dosegnuti onoga cilja, što ga kao katolički književnici žele da postignu. S jednostavnog razloga: jer ne mogu imati sposobnosti, da stvaraju katolički, ako nisu potpunoma katolicizmom prožeti, i to ne samo moralno nego i intelektualno. Nije u tu svrhu dosta ponijeti sa sobom onu djetinju vjeru iz očinskog doma, ono nešto prirođene čestitosti i pobožnosti, pa **samo** tim

opremljen igrati ulogu katoličkog književnika. U takvom će slučaju to, kad prođe djetinje doba, doista biti »igranje uloge«, dakle gluma. A mi ne trebamo glumaca na našem književnom polju, nego stvaralaca jednog zanosnog, punog, snažnog, uvjerenog i dosljednog katoličkog života. Književnici neka unesu u duše onih hiljada, što ih čitaju, vjeru i ponos, snagu i zamah za životom onakvim, kako on **po volji Božjoj** mora da bude. Ako je njima samima jasan cilj, radi kojega mi uopće živimo na ovoj zemlji, ako su im jasna sredstva, kojima ćemo doći do cilja, jasan ispravni odnos naš prema Bogu kao našem Stvoritelju i konačnom našem cilju, prema ljudima kao braći u Bogu, prema prirodi živoj i neživoj kao ukrasu toga Božjega svijeta, onda će i njihovi izvodi u književnim djelima odisati naziranjem, što je »stopostotno« katoličko. Čovjek koji je sav uronio u Božju posvudašnjost, koji je vidi i osjeća na svakom koraku, koji je shvatio onu Pavlovu riječ: »U njemu živimo, mičemo se i jesmo« (Dj. Ap. 17, 28), ne može pisati drukčije, nego katolički. Odraz njegova uvjerenja, mišljenja, poimanja nalazit će se u njegovim djelima otvoreno, neusiljeno, spontano.

*

Izvan svake sumnje je dakle, da je katoličkom književniku potrebito poznavati svoju vjeru znalački, produbljeno, naučno. Tim će zadovoljiti i n t e l e k t u a l n e zahtjeve svoga vlastitoga bića, koje uvijek traži odgovore na po gdjekoje pitanje. Ni čovjeku vjerom prožetu nijesu svi problemi, što se vežu o pojedina dogmatska i moralna pitanja, samo tako lako riješeni. Mnoga mu sjenka zastire pravo lice stvari, a pogled je nužno skučen i vidokrug uzak tamo, gdje se čovjek jedva usudi sâm odgrnuti velo, jer ne osjeća dosta snage, da zagleda stvari do dna.

Nastojanja v o l j e, težnje i želje za proširenim aktivitetom u svim smjerovima ljudskih odnosa, lakše će se odvijati kod onoga, koji zna ne samo što hoće, nego i što bi morao htjeti. Tim je kod njega riješeno i pitanje, gledano s negativne strane: lakše će se čuvati svega onoga, što ne bi smio htjeti. A to je od nemale važnosti na pr. za lirika, gdje je emocija redovno početni poticaj, koji bi ga mogao zanijeti i do izliva, što su u suprotnosti sa zdravim kršćanskim duhom.

Samo radi toga, što mnogi književnik nije ni filozofski, a još manje teološki dostatno obogatio svoju duševnost, događa se, da u zrelijim godinama otpada iz katoličkih redova. Kad prođu godine naivne vjere mladenačkog doba, pa bi valjalo na mjesto pojmova, koji su se nekad potpuno zadovoljavali slikama anđelâ i svetacâ, antropomorfnim predodžbama iz natprirodnog svijeta, jednostavnim tvrdnjama autoriteta majčina ili vjeroučiteljeva, postaviti nove ispravnije pojmove; kada dođe doba, koje traži kritičko obrazloženje o n e i s t e v j e r e; kad mjesto naivnih predodžbi treba da na njihovo mjesto stupe pojmovi, kadri izdržati kritiku skeptika i agnostika, onda, e onda redovno stradavaju mladi katolički književnici, jer nemaju u sebi na zalihi snage, kojom bi nadvladali sumnje u vjeri. Oni u to doba redovno počinju i u praktičnom svom životu osjećati veće i jače poteškoće i u sebi i oko sebe. Pa kad se jedno s drugim nađe u burnom kovitljaju duševnih perturbacijâ, ako nema ruke, koja će ga povesti i izvesti na svijetlo, propast će sav mladenački zanos, skršit će se u toj buri i oluji. Katolički književnik ode među marksiste, protivnike kršćanskog naziranja na svijet i život...

To je tužno poglavlje iz naše novije kulturne povijesti... Vidjeli smo ih, kako se ne znaju oprijeti liberalizmu, komunizmu, laicizmu, nego podlegoše njihovim frazama. Vidjeli smo, kako nisu u stanju procijeniti djela, što uništavaju temelje kršćanskog i uopće svakog društvenog života. Zaneseni formom, skidaju kapu pred njom i njoj za volju puštaju, da ideja djela razara ljudske duše i u njih ulijeva otrov. Vidjeli smo ih, kako se povode za nekim razvikanim veličinama, kako ih nasljeđuju u pesimizmu, u ružnom izražavanju, u pogrđivanju i psovanju »usuda«, »života«, »čoveka« i slično. Mnogi ne uviđaju, da katolički književnik, nema razloga grditi, a još manje psovati. On treba samo da osudi grijeh, koji život iznakazuje; radi samog života valja da se raduje, jer zna, da je sav život, izvijao se on u kojojgod formi, samo odsjev Božjega života u čitavoj prirodi.

*

Što dakle? Ja se ne ustručavam reći, da će se kod nas stvari i nadalje tako odvijati, doklegod nam ne pođe za rukom odgojiti književnike, što stoje ne samo moralno, nego i intelektualno visoko. Mislim: intelektualno visoko u pitanjima katoličke nauke, katoličke kulture, a prvenstveno u pitanjima katoličke vjere i morala, ne dirajući dakako u strukovnu njihovu naobrazbu, koja može biti prvoklasna. A da do toga dođemo, potrebno je:

I. da su nam književnici orijentirani u pitanjima kršćanske filozofije, jer je ona osnovica za jedan nazor o svijetu.
II. da poznaju i katoličku **bogosloviju,** jer je ona osnovica za kršćanski nazor o životu. Pred svim dolaze u obzir: dogmatika s apologetikom, moralka i povijest Crkve.
III. da u životu Crkve kao dobri vjernici a k t i v n o s u d j e l u j u u svim njezinim životnim pokretima.

*

Izgrađivanje kršćanskog nazora na svijet nije laka stvar. Zahtijeva puno truda, mnogo mara, strpljivosti i ustrajnosti. Lectorem unius libri timeo, vrijedi za ovaj posao. Posla se valja prihvatiti sistematski. Nije dosta prolistati neku filozofsku ili teološku knjigu, pogledati u njoj jedno ili drugo poglavlje, pa je odložiti kao »tešku« i »dosadnu«. Treba se probiti kroz nju! Pa ako ide teško, pitaj za objašnjenje! Ali ne staj na pô puta, nego podi do kraja, razmišljaj i bilježi! Slaži kamen po kamen na zgradi svoga kršćanskog nazora, popunjavaj praznine! A uvijek s pouzdanjem u Boga, jer On ne uskraćuje svoje milosti onima, koji čine, što je potrebno, da se k Njemu što više približe. Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam!

Potrebno je naročito svratiti pažnju:

a) za nazor na svijet: Stvoritelj svijeta, njegova bit i djelovanje, smisao i cilj života i stvaranja uopće, istočni grijeh, otkup i obnova svijeta, providnost Božja u životu pojedinca i naroda, svemir — konac — vječnost;

b) za nazor o životu: vjera, ufanje i ljubav, bogoslovske kreposti, razumno i voljno djelovanje čovjekovo, problem zla i milosti u našem životu, moralni red u svijetu, moralna norma, grijeh i krepost.

O svemu tome, istina, govori i katekizam, ali to je malo. Znanje naših katoličkih književnika, koji su učitelji svoga naroda, mora biti znanje učitelja. Kad se k znanju pridruži volja, poticana Božjom milošću k jednom istinski dobrom životu, onda je svaki naš katolički književnik stvorio oko sebe obrambeni zid, koga ne će srušiti ma kakve navale modnih strujanja, ma kakav blještav i zamaman stil, što prikriva ubitačnu misao. U književnicima će onda od dana u dan rasti Božja radost nad svijetom i životom. Odsjev će te radosti strujati iz njihovih djela. Ne će im se već mlade godine života zamračivati nekim turobnim mislima i očajnim vapajima. U srcu i u duši katoličkog stvaraoca nema mjesta pesimizmu ili kakvom očaju. Što dulje živi, više će se radovati i jače će se u njemu odražavati radost Božjeg djeteta nad svim, što mu Gospod pruža. A sve, što mu se u životu dogodi, samo je Njegov dar ... pa i smrt sama ...

Priznajem, da nije lako dotjerati do te visine. Ali oni će biti naši velikani na polju književnog stvaranja, koji ipak dotjeraju do nje. Iz njihovih će djela sijati veličina i snaga, što je samo odsjev jedine prave snage, Božje sile, kojoj nema ravne. Svako će njihovo djelo biti djelo katoličke literature, jer ništa drugo ne može da bude.

*

Richard Kralik, uvaženi austrijski pjesnik i historičar, govorio je u ime svojih prijatelja, katoličkih književnika, kako na njima leži veliki posao oko narodnog preporoda iza rata! (Wiederaufbau und Literatur«, Der Gral, XIV, sv. 3/4) Taj preporod, kojemu služi i Gralov program, valja da ostvari jednu kulturu, koja ne »ostavlja Boga ni svete katoličke Crkve«!

prof. dr Andrija Živković

Utquid perditio haec . . .

. . . indignati sunt dicentes:
Utquid perditio haec?
Mat. 26, 8.

1.) Nakon kapitalnoga diela »Katholische Leistung in der Weltliteratur der Gegenwart« koje je izdao Herder pod uredništvom Forst de Battaglie i u kojemu sam imao čast surađivati, problemi su katoličke književnosti postavljeni, produbeni i prošireni toliko, da se nikako sve to ne može kazati u nekoliko redaka. To više što tu knjigu, neophodno nužnu, nisam vidio kod nas ni u čijim rukama, osim što je »Život« donio o njoj kraći prikaz. Ja sam u »Hrvatskoj Prosvjeti« donio opći prikaz i istaknuo samo nekoje karakteristične probleme, i drago mi je konstatovati da se prikazi koje su donijeli mjerodavni listovi, kao što su »Stimmen der Zeit« i »Etudes«, u biti slažu s onim što sam tamo iznio. Bogatstvo i veličina katoličke misli u književnosti u svijetu mogu jedva naslućivati oni kojima su sve te stvari malo ili nikako poznate. Treba, dakle, produpsti i proširiti naše znanje o velikim pojavama u katoličkoj svjetskoj književnosti, i mnogi će se problemi tako rekavši sami od sebe riješiti.

2.) Moram iskreno kazati da se ne slažem s onima koji tvrde (u ovoj anketi i inače) da naša katolička književnost nema zahvalne publike. Promislite koliko žrtava prinose današnji pretplatnici »Hrvatske Prosvjete«, koji su većinom ljudi siromašni, s dohocima koji se jedva smiju nazvati i čednima, u zavisnu položaju gdje im često samo držanje ovakva lista donosi teške neprilike. Usuđujem se kazati da nijedna čitalačka publika kod nas ne reagira u tolikoj mjeri na svoju književnost, koliko katolička. Nakon sedamnaest godina uredničke prakse mogu slobodno kazati, da me nikada čitaoci nisu ostavili u dvojbi o tom kako je koja znatnija pojava, priopćena u listu, djelovala na njih. Često su, dakako, ti sudovi neispravni, katkad čak i nepravedni; katolička revnost, kako je poznato, često ne zna za mjere ni granice, — ali tako je i drugdje u svijetu. Čitajte samo u »Katholische Leistung« primjer onoga švicarskog katoličkog kritičara koji se natjecao za sveučilišnu katedru u katoličkom sveučilištu u Fribourgu, ali mu je nisu dali, a na to je dobio uredništvo fejtona »Neueste Züricher Nachrichten« koji nije katolički list, ali je, kaže sam pisac prikaza, Dr. O. Eberle, jači od svake katedre. Ali ja ponavljam, da katolička čitalačka publika pokazuje intenzivan i živ interes za svoju književnost. No ni drugdje nijedan katolički književni list ne živi od samih svojih pretplatnika. Temeljna je pogreška, po mom mišljenju, u tom što ima, izvan pravog čitalačkog kruga, kud i kamo veće mnoštvo katolika koji misle da ih se književnost »ništa ne tiče« i koji za nju nisu pridonijeli nikada ni prebijene pare. A umjetničko stvaranje katoličkih pjesnika i pisaca bitan je preduvjet za čitav naš duhovni život, za preporod katoličkoga života uopće. Tko ne umije cijeniti i ne će da podupire katoličku književnost a misli da je revan katolik, taj neka zna da je, u svojoj duši, nesvijesno ali u istinu, materijalist, i da će se to prije ili kasnije u njegovu životu očitovati na više ili manje javan način.

3.) Nije naprosto moguće ni nabrojiti ni ocrtati sve žrtve koje su kod nas pridonijeli katolički pje-

snici i pisci za svoju književnost. Oni su na to, bez sumnje, i dalje pripravni, a s njima i ona šačica ljudi koji sve sa zahvalnošću primaju, o svemu raspravljaju, na sve reagiraju i sve vjerno prate. Ali se tako duže ne može. I ja sam za svaki pokušaj da se naš katolički izdavački rad postavi na čvrste noge. Ja sam za predlog svoga druga i prijatelja Grgeca da se osnuje, ako je moguće, izdavačko poduzeće na modernoj osnovi raspačavanja na otplatu. Ali jedno treba znati: svi takvi pothvati traže čvrst i izdašan kapital, i dok se ne nađe ljudi, koji će uložiti po 1000, po 10.000 Din i više za to da katolički književnici prestanu sami sramotiti svoj rad dajući ga u bescjenje, da katolički pisci prestanu biti besplatni pečalbari koje se svatko usuđuje kritizovati ne pitajući ni imaju li od čega živjeti od danas na sutra, dotle se ne može ozbiljno govoriti ni o uspjehu bilo kojeg poduzeća ni o tome da li toliko brojni naši katolici umiju cijeniti značenje intelektualnog katoličkog života uopće. A tko smije kazati da i danas, unatoč krizi nema toliko i toliko katoličkih ljudi kojima krupni novci leže kojekuda gdje misle da su »sigurni« ili »koristonosni«? Ne bi bilo na odmet malo meditacije o evanđeoskoj priči o talentima...

Dr. Ljubomir Marković

Zaključna riječ.

Javnost je pokazala lijepo zanimanje za anketu o hrvatskoj katoličkoj književnosti. Mnogi su poslali uredniku svoje mišljenje. Ali najveći dio tih pisama nije namijenjen javnosti. Imade i prvorazrednih književnika, koji nijesu htjeli ovom zgodom da napišu ništa, što bi držali vrijednim da bude štampano. To je s jedne strane utješljivo, jer se iz toga vidi, koliko poštovanje imadu mnogi naši pisci pred čitalačkom publikom. S druge strane može čovjek vidjeti u tom i nedostatak solidarnosti, a možda i hrabrosti. Nekima još nije jasno, da su zajednički nastupi književnika jedno od najuspješnijih sredstava za afirmaciju prave književnosti. Individualistička rascjepkanost slabi i pojedince i cjelinu, organizacija povećava stvaralačku kvantitetu i usavršuje kvalitetu.

Ipak sva mišljenja, koja su stigla za ovu anketu (i ona koja su štampana i ona koja su ostala neštampana), pokazuju želju za što većim napretkom hrvatske katoličke književnosti. Traže se jasni osnovni principi, traži se obračunavanje s onima, koji su privremeno zalutali u katoličke listove kao »književnici vagabundi«.

Anketa ne može imati tu svrhu, da u tančine i najstrožim naučnim aparatom obrađuje ona pitanja, koja su stavljena na dnevni red. Anketa konstatira i daje naputke za budućnost.

Pisci su u ovoj anketi o hrvatskoj katoličkoj književnosti iskreno pogledali u lice našim pri-

likama. Priznali su mnoge književničke apostazije. Priznali su i neke druge neuspjehe ili slabije uspjehe. Ali unatoč tomu glavni je ton ankete pun optimizma. Putem zanosa i čišćenja provela se već dosada selekcija lijepog broja hrvatskih katoličkih književnika, koji ipak nijesu dovoljno poznati najviše radi toga, jer nijesu gotovo nikako uređene naše izdavačke prilike. Tu treba provesti ozbiljnu organizaciju i dati književnicima mogućnost da izađu pred javnost sa svojim najreprezentativnijim djelima.

Treba nam zanosa, što su ga imali graditelji sredovječnih katedrala. Treba u mišljenju, osjećanju i praksi biti potpun katolik. Treba odgajati književničku kulturu sredstvima najbolje pedagogije.

U tim su mislima svi složni.

U ocjenjivanju čitalačke publike čini se, kao da postoje neke razlike između onih pisaca, koji se na tu publiku tuže, i onih koji je hvale. No detaljnija analiza sudova odaje, da su te razlike samo prividne. Nitko ne niječe, da je hrvatska katolička literatura dosada imala zahvalnu i požrtvovnu publiku. No s druge strane i sam dr. Marković udara na one, koji nemaju ljubavi prema podizanju literature. Njegova je osuda zapravo u stvari najoštrija, jer on podsjeća na onaj prizor iz Sv. Pisma, u kojem je jedna žena izlila na Isusovu glavu dragocjenu mast, a Juda se uzbunio protiv toga misleći, da je to uzaludno traćenje novaca, koji bi se mogli upotrijebiti za bolju svrhu. Doista, ova je isporedba vrlo oštra, ali ujedno i opravdana. Judi su slični svi oni. koji misle i govore, da je onaj novac, koji se troši za literaturu, bačen u nepotrebite stvari.

Hrvatski katolički književnici traže i ovom anketom, da ih čitava hrvatska katolička javnost prizna i podupre.

Oni će doskora od zahtjeva prijeći i na djela.

Petar Grgec.

Sadržaj

	Strana
Na Goru Gospodnju, Petar Grgec	3
Književnici su tu, Petar Grgec	5
Književnikovanje i život po vjeri, Jeronim Korner	23
Komu da pišemo? Nedjeljko Subotić . .	29
O našoj javnosti i našim književnicima, Mate Meštrović	37
Put zanosa i čišćenja, fra Gašpar Bujas . . .	44
Primjer iz tuđe zemlje, dr. Ivo Kečkeš . . .	51
Svećenik i beletristika, Mato Paljug	57
Organizacija kat. knjižarstva, Gašo Šram . .	68
Hram naše književnosti, Hrvoje Bor	72
Kršćanski nazor o svijetu i književnost, dr. Andrija Živković	75
Utquid perditio haec, dr. Lj. Maraković . .	82
Zaključna riječ, Petar Grgec	85

Errata corrige:

Na str. 26. treći redak odozdo ispravi „Dozvat ću" u „Uzet će".

Na str. 28. šesti redak odozgo ispravi „iz svega žara" u „od svetog žara".